

II RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 248 (31).** 1925. a.

II Riigikogu koosolek 18. juunil 1925. a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: põllutöominister **A. Kerem**, kohtuminister **R. Gabrel**, sõjaminister **J. Soots**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, portfelli minister **K. Ast**, riigikassa juhataja **P. Öpik**.

P ä e w a k o r d:

1. Hoolekandeseadus — III lugemisel.
2. Wabariigi Walitsuse wastamine 51 Riigikogu liikme arupärimise peale Saaremaa rahukogu mitteawamise kohta.

3. Rkl. O. Gustawson'i küsimine sise-ministrile uute walimiste äramuutmise kohta Otepääs ja Wana-Antslas.

4. 25 Riigikogu liikme arupärimine põllutöoministrile terawate wahekordade ja teiste wäärnähtuste kohta metsade peawalitsuses.

5. Rkl.-te O. Gustawson'i, L. Johanson'i, E. Jonas'e, J. Tiks'i ja J. Wain'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele alewite osawõtust kõrwaldamise kohta maakonnaõukogude walimistel.

6. Rkl.-te M. Laarman'i, P. Järwe ja K. Indermitte arupärimise-ettepanek põllutöoministrile Kariste metskonna metsawahtide Juhan Alp'i ja Juhan Baltzer'i ametist lahtilaskmise ja politseiwoimude poolt kohast wäljatõstmise asjas.

7. Rkl.-te M. Laarman'i, P. Järwe ja M. Martinson'i arupärimise-ettepanek põllutöoministrile uute lapitalude loomise asjas riigi rendimaadel.

8. Rkl.-te A. Jõeäär'i, L. Johanson'i ja A. Kärner'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Balti-mere ümbruskonnas asuwate riikide wahelisele alkoholi kontrabandi wastu wõitlemise lepingute mitteallakirjutamise kohta.

9. Rkl.-te L. Johanson'i, J. Piiskar'i ja E. Martinson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele emakeele mitteõpetamise kohta Eesti-Ingeri koolides.

10. Lisaeelarwe nr. 2 — rkl. O. Köster'i ettepanek.

11. Riigiraudtee ja posti-telegraafi-telefoni teenijate ja tööliste preemia ja lisatasu seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

12. Eesti wabariigi Tartu ülikooli seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.25 min.

1. Päewakorra Juhataja A. Rei:
täiendamine. Awan Riigikogu koosoleku.

Päewakord on Riigikogu liigetele paljundatult kätte jagatud. Kuna hoolekandeseadus eisel koosolekul III lugemisel wastu wõeti, langeb wälja tänasest päewakorrast esimese punkti all ettenähtud hoolekandeseadus.

E. Weberman (rhws.): Lugupeetud Riigikogu liikmed. Täna ses päewakorras on punktide 2—9 all ette nähtud arupärimise-ettepanekud ja arupärimiste peale wastamised. Wabariigi Walitsusel on nii-kui-nii õigus arupärimiste peale 30 päewa jooksul wastata, tähendab tulewad Wabariigi Walitsuse wastamised päewakorras ettenähtud arupärimiste peale alles sügisel. Wanematekogu otsuse põhjal on terve pikk rida seadusi rutuliseks tunnistatud, mis kewadisel istungjärgul wastu wõtta tuleb, tähendab täna ja homme. Oleks täitsa arusaadaw, kui meie täna teeksimise töökoosoleku, wälja jättes harilikult traditsioonilise neljapäewase arupärimise-koosoleku päewakorra osa. Hommikuse koosoleku päewakorda wõiks siis täiendada, wõttes päewakorra lõppu tänaõhtuse koosoleku päewakorra.

Teen ettepaneku, päewakorrast wälja jätta päewakorra-punktid 2—9, wiimane ühes arwatud, ja päewakorda täiendada, wõttes lõppu tänaõhtuse koosoleku päewakorra.

(Õhtupoolse koosoleku päewakord Riigikogu liigetele kättesaadetud kujul.

Riigikogu koosolek
neljapäeval, 18. juunil 1925. a. kell 5 p. l.

P ä e w a k o r d:

1. Hoolekandeseadus — III lugemisel.
2. Kaubandus-tööstuskoja seaduse muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
3. Kohtupristawite korralduse ja nende taksi ning kautsjoni muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
4. Sõjaministeeriumile laskemoona ladude ehitamiseks ja Tallinna garnisoni laske-, laagri- ja õppeplatsi asutamiseks tarwilikkude maatükkide wõõrandamise seadus — riigikaitse komisjoni ettepanek.
5. Eesti ja Soome wahelise kuritegijate wäljaandmise konventsiooni kinnitamise seadus — wäliskomisjoni ettepanek.
6. Seadus töö- ja hoolekandeministeeriumile eelkrediidi määramise üle laenuandmiseks närwi- ja waimuhaigetemaja Seewaldile — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
7. Keskwee-komisjoni koosseisu täiendamiseseadus — II lugemisel.
8. Riigiwapi seadus — II lugemisel.
9. Wabaduse Risti annetamise lõpetamise seadus — II lugemisel.
10. Kaitsewäeosade ja -asutuste alla wõetud ruumide üürinormide maksu pikendamise seadus — II lugemisel.
11. Asunikkude ehituslaenu seadus — II lugemisel.
12. Muinaswarade kaitse seadus — II lugemisel.
13. Stokholmis 1924. a. sõlmitud üleilmilise postikonventsiooni ja kokkulepete kinnitamise seadus — II lugemisel.
14. Stokholmis 1924. aastal sõlmitud postikokkulepetega ühinemise seadus — II lugemisel.
15. Eesti wabadussõjas langenud Eesti sõdurite sõjawäljahaudade korrashoidmise seadus — II lugemisel.
16. Loomataudide vastu wõitlemise seaduse § 6. muutmise seadus — II lugemisel.
17. Puuwilja wäljaweo kontrolli seadus — II lugemisel.
18. Eesti ja Türgi wahelise sõpruslepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.
19. Tuletõrje seaduse § 10. muutmise seadus — II lugemisel.

20. Loteriide seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

21. Noortemeeste sõjakooli kaswandikkudeks wastuwõtmise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

22. Kaitsewäelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus — II lugemisel.

23. Kaitsewäelaste korteriga warustamise määruse tühistamise seadus — II lugemisel.

24. Eesti ja Ameerika-Ühisriikide wahel sõlmitud kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

25. Merekindluste jaoks Wiimsi rannas 1638 ruutmeetri suuruse maa-ala wõõrandamise seadus — II lugemisel.

26. Riigikohtu koosseisu ja prokuratuuri suurendamise seadus — II lugemisel.

27. Eesti punaseristi heaks wõetawa lõbustusmaksu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

28. Seminaaride seaduse muutmise seadus — hariduskommissjoni ettepanek.

29. Talumaade alammäärade muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

30. Rahukohtunikude kohtualluwuse muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

31. Seadus üksikute karistus- ja kohutupidamiseseaduse määruste muutmise kohta — üldkommissjoni ettepanek.

32. Riigiasutuste koosseisude muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

33. Kohtupalati ja rahukogude kohtuistungite koosseisu muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

34. Perekonnaseisu seadus — üldkommissjoni ettepanek.)

L. Raudkepp (krst.): Teen ettepaneku wõtta esimeseks päewakorrapunktiks komisjonide täiendawad walimised. Päewakorra lõppu wõtta weel: 1) riigi 1925. aasta lisaelarwe nr. 1 — rahaasjanduse komisjoni ettepanek, 2) seadus wälislaenu kohta raudteematerjaali ostmiseks — rahaasjanduse komisjoni ettepanek, 3) süwendusmaksu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

O. Gustawson (stp.): Teen ettepaneku, wõtta tänase päewakorra teiseks punktiks perekonnaseisu seadus. Mu ettepanek on tingitud eileõhtuse koosoleku enneaegsest lõpust. Teatawasti leppisid kõik rühmad ilma erandita wanematekogus kokku — pidada igapäew koosolekuid kella 10—2 hommikul ja kella 5—10

õhtul. Ka kristliku rahwaerakonna esitajad olid sellega endastmõistetawalt päri ega waielnud selle wastu. Selle üksmeelse ja nende oma rühma poolt tunnustatud kokkuleppe peale vaatamata sundisid kristlased koosolekult sihilikult ühes suurema osa põllumeestega lahkudes ja oma rühmaliikme Heinrich Bauer'i läbi kwoorumi küsimust üles wõttes, koosolekut eile õhtul lõpetama kaugelt enne kella 10. Kwoorumiküsimus wõeti üles siis, kui oli jõutud wiimase päwakorra-punktini, perekonnaseisu seaduseni, mida oleks wõidud wäga hästi wõtta wastu kunni kella 10. Kristliku rahwaerakonna Riigikogu rühma seisukoht wõib ju olla tähendatud seaduseelnõu suhtes täiesti eitaw — kes saaks talle seda pahaks panna. Aga on teisigi seadusi, millele üks wõi teine rühm wastu, mis aga siiski on otsustatud wõtta ja on wõetud nende seaduseelnõude hulka, mida tahetakse wastu wõtta weel käesolewal istungjärgul, ilma et wastuolijad rühmad oleksid katsetki teinud asuda tähendatud seaduste mahasaboteerimisele nõnda, nagu seda käesolewal puhul on teinud kristliku rahwaerakonna rühm põllumeeste rühma kaasabil. See on libe tee, millele Riigikogu kalduda ei tohi, kui ta ei taha kaotada lugupidamist iseenda wastu. Kui meil Riigikogus leidubki rühmi ja härrasid, kes üleolewalt leiawad, et antud sõna ega saawutatud kokkuleppe neile kohustaw ei ole, siis peab Riigikogu neile meelde tuletama, et aumehed teisiti arwawad, ega nõnda, nagu nemad, ei talita. Kristliku rahwaerakonna Riigikogu rühm oleks wõinud perekonnaseisu seaduse arutamisel kõrwaldada harilikus korras, koosoleku algul ette pannes tähendatud seadust päwakorrast wälja jätta. Seda ei ole tehtud. Selle asemele on walitud wõitlus kõlwatute wahenditega. Selle tagajärjel on küsimus härrade kristlaste enda poolt asetatud pinnale, kus — ükskõik kas olla sisuliselt perekonnaseisu seaduse poolt wõi wastu — on wõimalik waid üks seisukoht: mu ettepanek tuleb wastu wõtta. Muidu riskib Riigikogu muutuda parema tiwa kommunistliku taktika kaitsetuks mängukanniks. (O. Amberg, krst. Kuulge, Teie olete ju endine kommunistise, mis Teie räägite seal.)

A. Jõeäär (stp.): Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Teen ettepaneku päwakorda wõtta 13. päwakorra-punktina

kohtute asutamise seaduse § 406³ muutmisseadus — I lugemisel, üldkommissjoni ettepanek. See on ühepunktiline seadus ja mingisuguseid waidlusi komisjonis ei tekitanud. Meie nägime, et eileõhtusel koosolekul peale päwakorras ettenähtud seaduse arutamist weel aega üle jäi. Mina arwan, et ei teeks mingisugust raskust käesolewat lühikest seadust päwakorda wõtta. Kui tänasel koosolekul meie selle seaduse I lugemisel wastu wõtame, siis wõib homme teda II ja III lugemisel wastu wõtta.

M. Juhkam (töer.): Teen ettepaneku 13. päwakorra-punktiks wõtta „suwituse- ja rawitsuskohtade seadus“. Seadus ei ole poliitiline, ta ei tekitanud komisjonis, ei tekita loodetawasti ka Riigikogus waidlusi. Wabariigi Walitsus ühines seadusega. Kui seadus kewadisel istungjärgul wastu wõetakse, siis on wõimalik temast järgnewaid korraldusi käesolewal suwel teha. Arwan, et asi seda wäärt on, et mõne minuti temale ohwerdame.

H. Bauer (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Gustawson rääkis libedast teest, ta oli aga ise sellele teele sattunud ja lasi seal liugu. Sest see seadus, mida härra Gustawson tahtis wuristada kunni kella 10-ni, on niiwõrd põhipanew seadus, et teda nii ootamata läbi ajada ei saa. Meie, kristlased, vaatame seadusandliku töö peale nii, et meie seadust, mis rahwa olukorrale teatawa joone alla tõmbab, wiie minutiga läbi wuristada ei tohi. Meie poolt tehti ettepanek koosolek lõpetada sellepärast, et meie ei wõinud lubada, et nii hilisel ajal nii ootamata, kui üle poole Riigikogu liigetest juba ära olid läinud, see seadus oleks läbi leierdatud. Kristlik rahwaerakond ei saanud teisiti talitada, sellepärast, et ta selle seaduse peale tõsiselt waatab ja ka terwe rahwa huwid on sellega seotud, et seadust weerandtunniga wõi kümne minutiga läbi ei masindataks.

Juhataja A. Rei: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Laarman'il.

M. Laarman (põl.): Riigikogu liige härra Gustawson tähendas muuhulgas, et eilse koosoleku lõpu juures olla ka põllumehed kaasa aidanud, ja wõitluseks wõtnud kõlbmata abinõud, tähendades kommunistlikkude wõtete peale. Minu kohus on siinkohal tähendada, et eile õhtul põllumeeste rühm just kõige suuremal arwul,

wõrreldes teiste rühmadega, esitatud oli, eriti wõrreldes selle rühmaga, kes seal, pahemal pool arwas heaks puududa. Kui siin räägitakse kommunistlikkudest wõtetest, siis waadatagu parem oma ümbruses ringi ja otsitagu sealt niisuguseid wõtteid. (J. Wain, stp.: Põllumeesterühm oli korridoris esitatud. A. Tupits, põl.: Teie ise olite malelaua taga. J. Holberg, põl.: Tederühm mängib ju malet.)

Juhataja **A. Rei:** (Helistab.) Palun rahu! — Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (stp.): Faktilise märkusena tahaksin eelkõige tähendada, et põllumehed wõib olla tõepoolest Riigikogu hoones tol puhul wiibisid, aga ma rääkisin neist, kes koosolekul istusid. Neid ei olnud rohkem kui neli — wiis. Suurem osa põllumeestest lahkus härra Linnamägi'ga eesotsas just siis koosolekuksaalist, kui härra Bauer kwoorumiküsimuse üles tõstis.

Edasi. Mis puutub härra Bauer'i wäitesse, nagu waataksid ainult kristlased tõsiselt perekonnaseisu seaduse arutamise peale ning nagu talitaksid kergemeelselt kõik need, kes tähendatud seadust tahawad arutada praegu, siis ei tohiks härra Bauer'ile teadmata olla tõsiasi, et wanematekogu see oli, kes otsustas perekonnaseisu seadust teises järjekorras käesolewal istungjärgul arutamisele wõtta. Kui härra Bauer leiab siit kergemeelsust, siis on tema etteheide sihitud eelkõige wanematekogu wastu.

Ning edasi, mis puutub härra Bauer'i teise wäitesse, nagu oleksid nemad tol puhul talitanud korrektselt, siis tähendasin ma juba, et kristlikul rahwaerakonnal oli täielik wõimalus tõesti korrektselt tähendatud seaduseelnõu päewakorrast wälja jätta, tehes wastawa ettepaneku koosoleku algul. Kristlik rahwaerakond seda ei teinud. Ta walis teise, talle eriliselt armsa tee: kwoorumi lõhkumisega koosolek enneaegu lõpetada. See ei anna tunnistust ausast talitamiswiisist, waid millestki muust.

Juhataja **A. Rei:** Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Bauer'il.

H. Bauer (krst.): Ma ei taha enesele mitte inkorrektusi lubada ja härra Gustawson'i aususest rääkida, nagu tema seda tegi. Siiski tahaksin mina härra

Gustawson'i arusaamatusest kõneleda, sest ma tean wäga hästi, mis wanematekogu otsustas, mina istusin sealsamas, kus Teiegi, härra Gustawson. Wanematekogu otsustas nimelt esimeses järjekorras wastu wõtta teatud seadused, ja siis, kui esimese järjekorra seadused juba kõik wastu wõetud I kunni III lugemiseni, wõib jutt olla teise järjekorra, seal hulgas ka perekonnaseisu seadustest. Selle seaduse juures tuleks tõesti rohkem järel kaaluda, ja teda mitte posthobustel läbi kihutada.

Juhataja **A. Rei:** Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (stp.): Kui härra Bauer kätte wõtab wanematekogus wastuwõetud otsuste protokoll, siis leiab ta, et on teisejärgulistena märgitud kõik need seaduseelnõud, mis figureerivad tänases päewakorras 22., 23., 24., 25., 26. ja 27. punktidenä. Need eelnõud wõeti wastu I lugemisel eileõhtusel koosolekul. Järelikult ei wasta tõele härra Bauer'i wäide, nagu ei oleks teise järjekorda arwatud eelnõusid üldse arutatud.

Juhataja **A. Rei:** Päewakorra kohta on järgmised ettepanekud tehtud: 1) rkl. Martinson'i ja rkl. Raudkeppi poolt — wõtta esimeseks päewakorrapunktiks komisjonide täiendawad walimised; 2) rkl. Gustawson'i poolt — wõtta teiseks päewakorra-punktiks perekonnaseisu seadus; 3) rkl. Jõeäär'i ettepanek — wõtta päewakorda 13. punktiks kohtute asutamise seaduse § 406^a muutmisseadus — I lugemisel; 4) rkl. Raudkeppi ettepanek — wõtta päewakorra lõppu riigi 1925. a. lisaelarwe nr. 1, seadus wälislaenu kohta raudteematerjaali ostmiseks ja süwendusmaksu seadus; 5) rkl. Juhkam'i ettepanek — wõtta päewakorra 13. punktiks suwitus- ja rawitsuskohtade seadus ja 6) rkl. Weberman'i ettepanek — päewakorrast wälja jätta p.p. 2—9 ja päewakorda täiendada, wõttes hommikuse koosoleku päewakorra lõppu tänaõhtuse päewakorra.

Ma kawatsen hääletada selles järjekorras, nagu ette lugesin.

Hääletamisele tuleb: 1) ettepanek — wõtta päewakorda esimeseks punktiks komisjonide täiendawad walimised. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. 2) Ettepanek — wõtta II päewakorra-punktiks perekonnaseisu seadus. (Hääletatakse.) Nähtawa ena-

musega on ettepanek tagasi lükatud. 3) võtta 10. päewakorrapunktiks kohtute asutamise seaduse § 406³ muutmiseseadus. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud. 4) Võtta käesolewa päewakorra lõppu riigi 1925. a. lisaelarwe nr. 1, seadus välislaenu kohta raudteematerjaali ostmiseks ja siwendusmaksu seadus. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud. 5) Täiendada päewakorda 13. punktiga — suwitust ja rawitsuskohtade seadus. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud. 6) Päewakorras välja jätta punktid 2—9 ja päewakorda täiendada, võttes hommikuse koosoleku lõppu tänaõhtuse koosoleku päewakord. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud.

Seega on päewakord kindlaks määratud.

2. Komisjonide täiendawad walmised. Sisse on tulnud järgmine teadaanne: „Riigikogu juhatusel. Seega on mul au teatada, et ma lahkun riigi majapidamise aruande komisjonist ja kodukorra komisjonist. Riigikogus, 17. juunil 1925. a. Rkl. L. Raudkepp.“

Kas tehakse ettepanekut wastawasse komisjonidesse rkl. Raudkeppi asemele uus kandidaat walida. Teist kandidaati praegu ette ei panda, teisi ettepanekuid komisjonide täiendawate walmiste kohta ei ole, — seega on see päewakorra-punkt läbi.

3. Lisaelarwe nr. 2 — O. Köster'i ettepanek. O. Köster (as.): Teen ettepaneku, lisaelarwe nr. 2 anda rahaajanduse komisjoni.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud.

4. Riigiraudtee ja posti-telegraafi-telefoni teenijate ja tööliste preemia ja lisatasu seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustawson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega redakt-

siooni komisjoni parandused 1—5.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette vastu võtta „Riigiraudtee ja posti-telegraafi-telefoni teenijate ja tööliste preemia ja lisatasu seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel wastuwõetud kujul ühes järgmiste muudatustega:

1. § 1. punkt 4) lõpul ärahooldimise eest ja, p. o. ärahooldimise eest, ning.

2. § 4. teine rida: kes neist osa saavad, p. o. kes preemiast ja lisatasust osa saavad.

3. § 5. teine ja kolmas rida: kes töödest wõi kulude kokkuhooldimisest osa on wõtnud, peab olema kes osa wõtnud töödest wõi kulude kokkuhooldimisest.

4. III osa, algus: selle seaduse, p. o. käesolewa seaduse.

5. III osa teine rida: põhiseaduse § 12-a, p. o. Eesti wabariigi walitsemise ajutise korra § 12-a.

5. Eesti wabariigi Tartu ülikooli seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustawson:** Redaktsiooni komisjoni nimel pean teatama, et parandusi Eesti wabariigi Tartu ülikooli seaduses sedawõrd palju oli, et redaktsiooni komisjon tarwilikuks pidas kogu seaduseelnõu terwes ulatuses uues redaktsioonis Riigikogule esitada ja paragrahwide kaupa ette kanda.

Aruandja **O. Gustawson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkirja ja §§ 1—113 redaktsioon.

Eesti wabariigi Tartu ülikooli seadus.

Esimene peatükk.

Üldosa.

§ 1. Eesti wabariigi Tartu ülikooli ülesandeks on: edendada üldist ja eriti Eesti elu käsitlewat teadust; anda kõrgeimat teaduslikku haridust; wiia teadust rahwa keskele; ette walmistada riigi ja rahwa tööle tarwilikkude eriteadmistega warustatud asjatundjaid.

§ 2. Ülikool on autonoomse asutusena iseseisew oma teaduse ja õppetöö korraldamises, kui ka oma majanduslik-administratiivses tegewuses niiwõrd, kuiwõrd

käesolew seadus ei piira seda iseseiswust.

§ 3. Riikliku asutusena allub ülikool otsekohe haridusministeeriumile. Ülikooli puutuwate küsimuste otsustamisel on haridusminister kohustatud ära kuulama ülikooli arwamist.

§ 4. Haridusministril on õigus igal ajal ülikoolist seletust ja arwamist nõuda ning kontroleerida ja rewideerida tema administratiiwset ning majanduslikku tegewust ise wõi selleks wolitatud isikute kaudu.

§ 5. Ülikooli õppe- ja asjaajamise keeleks on Eesti keel. Erakorralistel juhtumustel on ülikooli nõukogul õigus korraldada õppetööd haridusministri igakordse loaga üksikutes ainetes ka wõõrastes keeltes; haridusminister wõib anda igakordse loa kauemalt wiieks aastaks.

Märkus. Ülikooli walitsusel on õigus lubada õppejõududele, kes wõõrastes keeltes ettelugemisi peawad ja ülikooli teadus- ja õppeasutusi juhiwad, tarwitada ülikooli ametiasutustega asjaajamisel keelt, mis neile õppekeeleks lubatud.

§ 6. Ülikool jaguneb järgmisteks teaduskondadeks: 1) usuteaduskond, 2) õigusteaduskond, 3) arstiteaduskond, 4) filosoofiateaduskond, 5) matemaatika-loodusteaduskond, 6) loomaarstiteaduskond, 7) põllumajandusteaduskond.

Teaduskonnad wõiwad jaguneda osakondadeks.

§ 7. Teaduskondadesse kuuluwate professuuride, dotsentuuride ja muude õppekohtade arw kui ka nende jaotus õppeoolide järgi määratakse kindlaks käes-

kude teenetega ja professori ülesannete nõuetele wastawat isikut isiklikuks ülemääraseks professoriks.

Märkus. Kõik ülikooli õppekohtade nimekirjas tehtawad muudatused awaldatakse „Riigi Teatajas“.

§ 9. Haridusminister wõib lubada wastawa teaduskonna ja ülikooli nõukogu ettepanekul eraisikutele ja asutustele nende kulul luua ja ülewal pidada õpetoole ja õppekohti ülikooli juures.

§ 10. Ülikooli teadus- ja õppeasutuste arwu ja nende koosseisu määrab kindlaks ülikooli nõukogu wastawa teaduskonna ettepanekul, ülikooli eelarwe piirides; selle otsuse kinnitab haridusminister.

Teine peatükk.

Ülikooli walitsemine.

§ 11. Ülikooli walitsemist ja juhtimist teostawad: ülikooli walitsus, rektor ja prorektorid; ülikooli nõukogu ja ülikooli walimiskogu; teaduskonnad ja dekaanid.

I. Ülikooli walitsus.

§ 12. Ülikooli üldine walitsemine kuulub ülikooli walitsusele. Tema otsustab ülikooli administratiiwset, majanduslikud ning distsiplinaarsed asjad ja hoolitseb korraliku teadusliku ja õppetöö wõimaluste eest.

§ 13. Ülikooli walitsuse koosseisu kuuluwad: rektor, prorektor (prorektorid) ja dekaanid ning nende abid. Ülikooli walitsuse koosoleku juhataja on rektor, tema äraolekul prorektor, mõlemate äraolekul asetäitja dekaan (§ 18).

II. Rektor ja prorektor.

§ 17. Rektor on ülikooli seaduslik esitaja asjaajamisel kohtutes ja ametasutustes ning võib asjatundjaid edasi wolitada, on ülikooli walitsuse, nõukogu ja walimiskogu juhataja, walwab ülikooli tegewuse seaduslikkuse, samuti ülikooli waranduse alal- ja korrasoleku järgi. Rektor otsustab jooksuaid asju ja hoolitseb eriti selle eest, et täidetaks ülikooli walitsuse ja nõukogu seadusepärased otsused. Kui rektor ei poolda ülikooli nõukogu otsust, paneb ta seisma selle otsuse täitmise, sellest ülikooli nõukogule teatades ja esitab küsimuse oma seisukoha haridusministrile lõpuliikuks otsustamiseks. Rutulise iseloomuga juhtumistel, kui ülikooli walitsuse otsuse saamine võimalik ei ole, võib rektor otsustada ja täide saata käesolewa seadusega ülikooli walitsuse peale pandud küsimusi, sellest teatades ja oma tegewust põhjendades ülikooli walitsuse lähemal koosolekul. Rektor on kõigi ülikooli ametnikkude ja teenijate otsekohene ülemus, tal on õigus igal ajal kontroleerida nende ja kõigi ülikooli eelarwe järgi palka wõi toetust saawate isikute tegewust ja nõuda neilt teateid ning seletust.

Rektor otsustab üliõpilaste wastuwõtmise sellekohaste seaduste ja määruste põhjal ning kirjutab alla kõigile ülikooli nimel tehtawaile aktidele ja ülikooli poolt wäljaantawatele dokumentidele. Samuti on rektori ülesandeks ülikooli üldise aastaaruande kokkuseadmine.

§ 18. Prorektor on rektori abiline ja rektori asetäitja tema äraolekul. Ülikooli nõukogu võib anda rektori ettepanekul mõned rektori alalised ülesanded prorektorile.

Prorektori puudumisel on rektori asetäitjaks ametajaliselt wanem dekaan wõi üks dekaanidest ülikooli walitsuse määramisel, millise otsuse kinnitab haridusminister. Tarbekorral seatakse ametisse kaks prorektorit, kelle tegewusala jaotuse määrab rektori ettepanekul ülikooli nõukogu.

§ 19. Rektori ja prorektori walib walimiskogu Eesti kodakondsusesse kuulwate korraliste professorite hulgast kolmeks aastaks ja kinnitab ametisse haridusministri ettepanekul Wabariigi Walitsus.

§ 20. Kui haridusminister võimalikuks ei pea Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks esitada walitud kandidaate, siis teatab ta põhjused ülikooli nõukogule,

ning walimiskogu walib kahe nädala jooksul uued kandidaadid. Ei pea haridusminister võimalikuks ka seekord ettepanud kandidaate Wabariigi Walitsusele esitada kinnitamiseks, esitab ta kinnitamiseks oma waliku järele rektori ja prorektori kandidaadid § 19. ülesseatud nõuetele wastawate õppejõudude hulgast.

III. Ülikooli nõukogu.

§ 21. Ülikooli nõukogu otsustab kõik need üldised ülikooli sisemisse ellu puutuwad asjad ja küsimused, mille otsustamine ei kuulu käesolewa seaduse järgi teistele ülikooli orgaanidele. Eriti on ta ülesandeks:

1) kinnitada teaduskondade poolt kokkuseatud õppe- ja eksaminõudmiste kawad;

2) wastu wõtta ja kinnitada üldisi juhtnõore ning määrusi ülikooli walitsemise ja õppetegewuse kohta ning ülikooli teaduskondade ja asutuste aruandeid;

3) ühtlustada ülikooli teaduskondade ja asutuste tegewust, lahendada lahkuminekuid teaduskondades ja teaduskondade wahel, kui ka muid küsimusi, mis puutuwad mitme teaduskonna tegewusse;

4) walida ülikooli audoktorid § 103. ettenähtud korras;

5) otsustada teaduslikkude ettewõtete korraldamist, teaduslikkude kongresside kokkukutsumist, teaduslikkude ajakirjade wäljaandmist, teaduslikkude ning õpetatud seltside asutamist ülikooli juures ja nende sulgumist, wiimast sel puhul, kui selts kõrwale kaldub oma põhikirjas ettenähtud ülesannetest;

6) wastu wõtta ülikooli walitsuse poolt kokkuseatud ülikooli eelarwe ja esitada haridusministeeriumile kinnitamiseks;

7) otsustada ülikooli kinniswara ostmisi ning wõõrandamisi ja uute ehituste ettewõtmist, esitades asjaomased otsused haridusministrile kinnitamiseks;

8) walida ülikooli raamatukogu juhataja ja esitada ta haridusministrile kinnitamiseks;

9) toimetada mitmesuguseid käesolewas seaduses ettenähtud walimisi ja ametnikkude ametisemääramisi;

10) otsustada ülikooli walitsuse ettepanekul õppejõudude ametist tagandamist ja esitada see otsus haridusministrile kinnitamiseks;

Märkus. Õppejõu ametist tagandamise otsus peab saama poolt enamuse kõigist nõukogu liigete häälest;

11) otsustada rektori, ülikooli walitsuse või nõukogu liigete poolt nõukogule esitatud küsimusi.

§ 22. Ülikooli nõukogu koosneb ülikooli walitsuse liigetest ja teaduskondade esitajaist, keda teaduskondade kogud walivad oma hääleõiguslike liigete hulgast iga täie või algawa wiie kohta ühe. Teaduskondade esitajaiks ei või olla nende dekaanid. Teaduskondade esitajad walitakse kaheks aastaks, kusjuures pool neist igal aastal lahkub, esimese aasta järele liisu läbi. Walimine toimetatakse nowembris, ametiaeg algab 1. jaanuaril. Nõukogu liikmed peawad aru saama Eesti keelest.

Ülikooli nõukogu koosolekuid juhatab rektor, tema äraolekul prorektor, sekretäriks on ülikooli sekretäär.

Märkus. Kui ülikooli nõukogus otsustamisel on asjad, mis otsekohe ja eriti puutuwad teistesse õppejõududesse, peale professorite ja dotsentide, või assistentidesse, siis kutsutakse nõukogusse igakord nende asjade otsustamisest osa wõtma hääleõigusega kolm esitajat nimetatud õppejõudude või assistentide hulgast. Nende esitajate walimiswiisi määrab kindlaks ülikooli nõukogu.

§ 23. Ülikooli nõukogu kokkukutsu-
mise korra, kui ka otsuswõime ning otsustamiswiisi kohta maksawad määrused ülikooli walitsuse kohta (§§ 14 ja 15) selle wahega, et nõukogu kokkukutsu-
mist võib nõuda wiis liiget. Nõukogu koosolekul otsustatakse ainult koosoleku kutses teadaantud küsimusi.

Igal nõukogu liikmel on õigus nõuda tema poolt algatatud küsimuse üleswõtmist järgmise koosoleku päewakorda. Lähema asjaajamise korra määrab nõukogu oma kodukorras, mille kinnitab haridusminister.

IV. Ülikooli walimiskogu.

§ 24. Ülikooli walimiskogu toimetab rektori ja prorektori walimisi.

Walimiskogust wõtawad osa: otsekohealt professorid, dotsendid ja raamatukogu juhataja ning esitajate kaudu teised õppejõud (§ 55), kusjuures wiimaste poolt iga täis või algawa wiie kohta üks esitaja walitakse teaduskondade kaupa sellekohastel koosolekutel, mille lähema kokkuastumise korra määrab kindlaks

ülikooli walitsuse ettepanekul ülikooli nõukogu.

§ 25. Walimiskogu kutsub kokku ja juhatab ülikooli rektor. Koosolek on otsuswõimne, kui pool liigetest koos. Kandidaadid seatakse üles walijate poolt sedelitega. Walimised toimetatakse kin-
nisele hääletamisel, kusjuures walitud isikud peawad saama vähemalt pooled koosolijate häälest.

Kui keegi ettepanud kandidaatidest ei saa nõutawat enamust, wõetakse ette uus hääletamine, kusjuures hääletamisele tulewad ainult need kandidaadid, kelle peale koondunud vähemalt 10% antud häälest; ei peaks saama keegi seekord häälteenamust, siis tuleb hääletamisele kaks kandidaati, kes on saanud kõige-
rohkem hääli.

§ 26. Kui hääletamisel ükski ettepanud kandidaatidest ei saa nõutawat häälteenamust, siis kutsutakse kokku hiljemalt nädala pärast uus walimiskogu. Jääb ka see walimiskogu koosolek tagajärjetuks, määrab Wabariigi Walitsus haridusministri ettepanekul rektori ja prorektori ametisse ilma walimiseta.

§ 27. Rektor ja prorektor wõidakse walida samal koosolekul, kuid kandidaatide ülesseadmist ja hääletamist toimetatakse eraldi.

V. Koosolekute protokollid.

§ 28. Ülikooli walitsuse, nõukogu, teaduskondade ja walimiskogu koosoleku kohta peetakse protokolle. Walitsuse, nõukogu ja teaduskonnakogude protokollidele kirjutawad alla juhataja ja kooswiibijad, walimiskogu koosoleku protokollile — juhataja ja vähemalt kolm koosoleku poolt walitud kooswiibijat.

Kolmas peatükk.

Teaduskondade walitsemine.

I. Teaduskonnakogud.

§ 29. Teaduskondade teaduslikku tööd ja õpetegewust juhatawad, korraldawad ja edendawad teaduskonnakogud.

Eriti kuulub neile teaduslike astmete andmine ja teaduslike tööde eest autasu määramine. Need otsused lähewad kinnitamiseks ülikooli walitsusele.

§ 30. Teaduskonnakogu koosneb teaduskonna professoritest ja dotsentidest. Istumisest wõtawad osa sõnaõigusega ka teised õppejõud, kui otsustamisel on kü-

simused, mis puutuwad nende poolt ettekantawatesse õppeainetesse wõi nende ainete eksamitesse. Ülikooli nõukogu heakskiitmisel wõib neil õppejõududel olla ka hääleõigus.

§ 31. Teaduskonnakogu kutsub kokku ja juhatab teaduskonna dekaan, wiimase äraolekul tema asetäitja. Muidu maksawad teaduskonnakogu kokkukutsumise korra, otsuswõime kui ka otsustamiswiisi suhtes samad määrused, mis ülikooli walitsuse kohta.

§ 32. Igal teaduskonna liikmel on õigus dekaanilt nõuda küsimuste päewakorräle wõtmist, kuid ta peab tegema seda niiwõrd aegsasti, et wõimalik oleks muudetud päewakorda kogu liigetele teatada. Liigete poolt koosolekul üleswõetud küsimused märgitakse protokollis ja wõetakse arutamisele lähemal koosolekul. Wähemuse arwamine protokolleeritakse ta nõudmisel.

§ 33. Teaduskonnakogu ise töötab wälja oma asjaajamise korra, mille kinnitab ülikooli nõukogu.

II. Dekaan ja teaduskonna sekretäär.

§ 34. Dekaanil ülesanne on teostada teaduskonna walitsemist. Eriti hoolitseb dekaan selle eest, et täidetakse teaduskonna seadusepärased otsused, ja et kõik teaduskonda kuuluvad õppejõud täidaksid korralikult oma ülesandeid.

Dekaan on teaduskonna juhataja ja selle esitaja wäljaspool teaduskonda.

Dekaanil on teaduskonna walitsemisel samad õigused, mis rektoril ülikooli walitsemisel (§ 17. esimene lõige). Teaduskonnakogu otsused, mida dekaan ei poolda, paneb ta seisma ja esitab küsimuse oma arwamist juurde lisades ülikooli walitsusele, kes kinnitab teaduskonna otsuse wõi annab asja teaduskonda tagasi teistkordseks otsustamiseks.

§ 35. Dekaanil äraolekul määrab ülikooli walitsus talle asetäitja wastawa teaduskonna professorite wõi dotsentide hulgast.

§ 36. Igal teaduskonnal on sekretäär, kelle kohuseks on pidada teaduskonnakogu koosoleku protokollis ja abiks olla dekaanile teaduskonna asjaajamises.

§ 37. Dekaanil walib teaduskonnakogu kolmeks aastaks, sekretääri — üheks aastaks; dekaan walitakse teaduskonna professoritest, sekretäär kõigi teaduskonna liigete hulgast. Dekaan kui ka

sekretäär peawad mõistma Eesti keelt. Walimisi toimetatakse detsembris, walitute ametaeg algab 1. märtsil. Dekaanid kinnitab ametisse haridusminister, sekretäärid — ülikooli walitsus.

Märkus 1. Tarwiduse puhul pannakse ametisse prodekaanid ja abisekretäärid ülikooli nõukogu otsusel ja haridusministri heakskiitmisel. Prodekaan on dekaani abi; tema ja sekretääri abi seatakse ametisse samal wiisil, nagu dekaan ja sekretäär.

Märkus 2. Esialgu, wiie aasta kestel pärast käesolewa seaduse maksma hakkamist, wõib dekaaniks olla tarwiduse korral ka dotsent.

Neljas peatükk.

Walitawate ametite wastuwõtmine, nendest keeldumine ning ametisse nimetamine.

§ 38. Iga õppejõud on kohustatud ülikooli walitawaid ametid wastu wõtma; see kohustus maksab ka neil juhtumustel, kus ametisse määrab Wabariigi Walitsus wõi haridusminister.

Walitawast ametitest keelduda, samuti ametist lahkuda enne tähtaja lõppu on wõimalik ainult mõjuwail põhjustel, mida makswaks tunnustawad wastawalt ülikooli nõukogu wõi teaduskonnakogud.

§ 39. Õppejõudu, kes ühe ametaja ülikooli walitawal kohal ametis olnud, ei wõi ilma ta nõusolekuta tagasi walida järgnewaks ametajaks samale kohale.

§ 40. Kui walimisi kinnitaw wõi esitatud kandidaate ametisemääraw asutus (Wabariigi Walitsus wõi haridusminister) ei kinnita wõi ametisse ei määra esitatud kandidaate, wõetakse kahe nädala jooksul ette uued walimised. Kui ka sel korral ettepanud kandidaat jääb kinnitamata wõi ametisse määramata, nimetab kinnitaw wõi määraw asutus ülesseatud nõuetele wastawa tarwiliku isiku oma äranägemise järgi wabale kohale.

Wiies peatükk.

Ülikooli juurde kuuluwate asutuste walitsemine.

§ 41. Iga teaduskonna juurde kuulawa, teatawa õppetooliga ühendatud teadus- ja õppeasutuse eesotsas seisab wastaw õppejõud. Ei kuulu asutus mingi õppekoha külge, walib asjaomane teaduskond juhataja ja esitab ta ülikooli walitsusele kinnitamiseks.

Kuuluwad ühe õppetooli juurde mitu õppejõudu ja ei ole wõimalik luua iga ühele oma iseseiswat asutust, wõi koosneb asutus mitmest osaasutusest, mille ühised wahendid, toimetused jne., siis korraldab asjaomane teaduskond juhatase sellekohase kodukorra abil, mille ülikooli nõukogu kinnitab, nõnda, et kõigisse õppejõududesse wõi osaasutustesse puutuwad asjad tulewad ühisele otsustamisele.

Kui asutus ühegi teaduskonna juurde eriti ei kuulu, siis määrab asutuse juhataja ülikooli walitsus. Erandiks sellest korrast on ülikooli raamatukogu, mille juhataja walib ülikooli nõukogu ülikooli walitsuse ettepanekul isikute hulgast, kes wastawad professori kohta ülesseatud nõuetele, ja kinnitab ametisse haridusminister samas korras kui professorid.

Märkus 1. Ülikoolil on õigus sel puhul, kui § 56. professori ametinõuetele wastawat kandidaati ei leidu, walida raamatukogu juhataja kohustetäitjaks mõnda teist isikut, kusjuures ametikestuse aeg määratakse kindlaks ametisse seadmisel.

Märkus 2. Ülikooli nõukogu wõib luua raamatukogu eelarwe ja raamatute ostmise otsustamiseks iseäraliku raamatukogu komisjoni, mille juhatajaks raamatukogu juhataja ja liigeteks teataw arw teaduskondade poolt walitud esitajaid.

§ 42. Asutuse juhatajale alluwad kõik wastawas asutuses ametisolewad ametnikud ja teenijad.

§ 43. Juhatuskirja asutuste tegewuse kohta, mis kuuluwad teaduskonna juurde, seab kokku wastaw teaduskonnakogu, üldiste asutuste kohta aga ülikooli walitsus. Juhatuskirjad kinnitab ülikooli nõukogu.

Kuues peatükk.

Asjaajamine ja majapidamine.

§ 44. Ülikoolil on sekretääri juhatusel üldine rektori ülewalwele kuuluw kantselei. Teaduskondade kantseleisid wõib awada osakondadena ülikooli üldise kantselei juures.

§ 45. Ülikooli majapidamise üle walwamises ja juhtimises on ülikooli walitsusele abiks majanduskomisjon, kuna tegelik juhtimine majandusosakonnale kuulub. Majanduskomisjon waatab läbi ülikooli eelarwe, hoonete remontide ja paranduste ning uute ehituste kawad ja eelarwed, tööde wäljaandmise ja kõiks-

gused lepingud ja esineb nende kohta arwamisega, wõtab wastu tehtud tööd ja töömuretsemised kõigi riigiasutuste kohta makswas korras ja annab nende kohta otsuse ülikooli walitsusele.

Majanduskomisjonil on õigus iga tema toimetadaantud asja ja tegewuse kohta teateid nõuda, mida ollakse kohustatud temale andma, samuti rewideerida majapidamist ülikooli walitsuse ülesandel wõi oma äranägemisel.

§ 46. Ülikooli majanduskomisjon koosneb rektori juhatusel kahest õppejõust, keda walib ülikooli nõukogu kaheks aastaks, majandusosakonna juhatajast ja asjatundjaist, keda juhataja kutsub osa wõtma üksikute küsimuste arutamiseks sõnaõigusega.

§ 47. Ülikooli majapidamise tegelik juhtimine kuulub majandusosakonna juhatajale, kellel sellejuures abiks majandussekretäär ja teised majandusosakonda kuuluwad ametnikud. Nende ametkohused määrab lähemalt ülikooli walitsuse antud ja ülikooli nõukogu kinnitatud juhatuskiri.

Märkus. Rewideerimistel ei ole majandusosakonna juhatajal hääleõigust.

§ 48. Ülikooli walitsus määrab lähemalt asjaajamise korra kantseleis ja tarwiduse järele kõigis erikomisjonides.

§ 49. Ülikooli teaduskondade ja asutuste läbikäimine haridusministeeriumiga ja teiste asutustega ülikooli walitsuse wõi nõukogu otsustamist nõudwais asjus, sünnib rektori kaudu.

Seitsmes peatükk.

Ülikooli ametnikud ja teenijad.

§ 50. Ülikooli üldise walitsemise tarwidusteks nimetab ametisse ametnikka ja teenijaid rektori ettepanekul ülikooli walitsus, kui selleks pole ette nähtud teine määramise kord. Need ülikooli ametnikud ja teenijad alluwad rektorile.

§ 51. Teaduskondade ja ülikooli juurde kuuluwate asutuste ametnikka ja teenijaid määrawad dekaanid wõi wastawate asutuste juhatajad ja kinnitab ametisse ülikooli walitsus.

§ 52. Ametist wabastamine ja tagandamine sünnib samas korras, kui ametisse seadmine.

§ 53. Ülikooli ametnikkude ja teenijate palga ning pensioni, samuti ka ametikohuste täitmisest ajutise wabastamise ja

puhkuse kohta maksawad riigiametnikkude kohta käiwad üldised seadused ja määrused.

Kaheksas peatükk.

Ülikooli õpetajad ja abijõud.

§ 54. Õpetajad ülikoolis on professorid, dotsendid ja teised allpool nimetatud õppejõud. Peale selle arwatakse ülikooli juurde stipendiaadid, kes endid teaduslikule tööle ette walmistawad ülikooli kulul sise- wõi wäljamaal, kui ka mitmesugused tehnilised abijõud, keda õpetajate hulka ei arwata.

§ 55. Õpetajad jagunewad määralisteks ja ülemääralisteks teaduste õpetajaks ja abiõppejõududeks. Määralised teaduste õpetajad on professorid ja dotsendid, ülemääralised — teaduslikkude õppeülesannete täitjad ja eradotsendid. Määralisteks abiõppejõududeks arwatakse prosektorid, astronoom-observeraator, eriainete õpetajad ja keelte lektorid. Ülemääralisteks kõik muud abiõppejõud, kes tarwidust mööda ametisse seatakse nõnda palju, kui ülikooli waralised wahendid seda lubawad ja omal wastutusel ning nimel mingit õpetust annawad.

§ 56. Professorid on õpetajad teaduslikkude põhiainete jaoks ja seatakse ametisse isikute hulgest, kes omandanud kõrgema teadusliku astme, mis Tartu ülikooli doktorikraadile wastab ja ilmutanud oma wõimist teaduslikus töös kui ka õpetamises. Teaduskonnad wõiwad erandina walida professoriteks ka teisi teadusmehi, kes näidanud oma wõimist teadusewallas awaldatud teoste läbi wõi oma õppetegevusega ülikooli juures silmapaistwat edu saawutanud, kuigi nad ei ole omandanud eelpoolnimetatud astet.

§ 57. Professorid seatakse ametisse pensioniseaduses ettenähtud teenistusaastate wõi 65 aasta wanuse piiri kättesaamiseni, tarbekorral ka teatawaiks aastaks.

Märkus. Haridusministril on õigus pikendada üksikuil juhtumustel professori ametiseseadmise korras professori ametiaja kestwust wiie aasta wõrra ülikooli nõukogu ettepanekul.

§ 58. Nime ja palga poolest jagunewad professorid korralisteks ja erakorralisteks, kusjuures wahe mõlema liigi wahel moodustab teadusliku ja pedagoogilise wõimise aste, mis korralisel professoril peab olema kõrgem kui erakorralisel.

Märkus. Ülikoolil on õigus sel puhul, kui § 56. professori ameti kohta ülesseatud nõuetele wastawat isikut ei leidu, walida professori kohustetäitjaks isikuid, kes ilmutanud oma sennises tegewuses ülikooli teaduse õpetajale tarwilikka teadmisi ja teaduslikku töötundmist.

Professori kohustetäitja ametikestuse aeg määratakse kindlaks ametisse seadmisel. Professori kohustetäitjal on erakorralise professori kohused ja õigused.

§ 59. Kui mõni professor ülikoolis wabaneb, siis on wastawa teaduskonna kohus asuda wabanenud koha täitmisele, ühtlasi astudes tarwilikka samme puuduwa õpetuse andmise kindlustamiseks. Ülikooli walitsus kinnitab wabanenud koha täitmisele asumise tähtpäewa ja teatab sellest haridusministrile. Haridusministri nõusolekul wõib teaduskond mõneks ajaks edasi lükata professori täitmist.

§ 60. Wabade professoride täitmine sünnib kas kutsumise wõi wõistluse teel. Kutsumist wõib ainult neil juhtumustel ette wõtta, kui on tegemist kandidaadiga, kes oma teaduslikkude teenete kui ka õppeosawuse poolest on teaduseilmas tuntud.

§ 61. Igal teaduskonnakogu liikmel on õigus 14 päewa jooksul pärast koha wabaks tunnustamist esineda ettepanekuga, mõnda tuntud teadlast wabale õppekohale kutsuda. Teaduskonnakogu peab wõtma kutsumise küsimuse kinnisele hääletamisele hiljemalt 30 päewa jooksul pärast asja algatamist. On kutsumise poolt $\frac{3}{4}$ koosolijaist ja vähemalt $\frac{2}{3}$ kõigist teaduskonnakogu häälest, siis antakse asi, kui kutsutaw oma nõusolekut on awaldanud kutset wastu wõtta, ühes teaduskonna seletusega kutsumise põhjuste üle ja kutsutawa tööde nimekirjaga ülikooli nõukogusse, kes wõimalikult pea kutsumise kohta otsuse annab kinnisel hääletamisel ja kandidaadi haridusministrile kinnitamiseks ette paneb.

§ 62. Ei tõsta keegi teaduskonnakogu liige eelmises paragrahwis määratud tähtajal kutsumise küsimust, siis täidetakse koht wõistluse teel; dekaan kuulutab awalikult õppekoha wabaks, määrates kolm kuud soowijatele ülesandmise aega. Teaduskonnakogu liigetele jääb õigus tuntud teadlasi kandidaatideks soowitada.

Ülesandmise soowidele peab juurde lisatama kandidaadi curriculum vitae ja kandidaadi teaduslikud tööd wõi, kui

need tuntud, nende nimekiri. Wiimaste hindamiseks määrab teaduskond kolm arwustajat, kelleks tarbekorral wõib paluda ka mõnda teadlast väljaspoolt ülikooli. Kogu asjaajamine professuuri täitmisel ei tohi kesta üle poole aasta.

Märkus. Eelmistes ja järgnewates paragrahwides nimetatud tähtaegade arwestamisel arwatakse maha suwine õppewaheaeg, wälja arwatud wõistluseks ülesandmine, mille lõpp, kui see suwisesse õppewaheaega langeb, on 1. septembril.

§ 63. Pärast ettepanud teaduslikkude tööde hindamist wõtab teaduskonnakogu kandidaadid kinnisele hääletamisele ja esitab neist, kes saanud vähemalt pooled teaduskonna häältest, ühe kunni kolm kandidaati ülikooli nõukogule heakskiitmiseks. Ülikooli nõukogu otsustab küsimuse kinnisel hääletamisel ja saadab kogu asjaajamise ühes oma otsusega haridusministrile, kes ettepanud kandidaatidest kuu jooksul ühe ametisse kinnitab wõi, eitawal juhtumusel, asja annab ülikoolile uuesti õiendada.

§ 64. Ei lähe ülikoolil korda aasta jooksul pärast wäljakuulutatud tähtpäewa (§ 59) wabanenud professuuri täita, jääb haridusministril õigus ametisse nimetada oma äranägemisel § 56. nõudmistele wastawa professori.

§ 65. Dotsentide ülesanne on teatawaid kohustuslikka eriaineid õpetada. Nende kätte wõib haridusministri nõusolekul usaldada ka õppetooli ajutist täitmist.

§ 66. Dotsentide ametisse seadmine sünnib samuti kui professori kohtade täitmine, ja kõik eelmiste paragrahwide korraldused maksawad nende teadusliku kwalifikatsiooni kui ka muude ametisse määramise tingimuste kohta.

§ 67. Professorid ja dotsendid on kohustatud tarwitama oma ainete õpetamiseks nii palju tunde, kui teaduskond neile wastawalt õppeplaanidele määrab, aluseks wõttes vähemalt 6 teoreetilist tundi nädalas. Praktiliste tööde ja suuremate õppeasutuste juhatamine loetakse wääriliseks teoreetiliste tundide teatud arwule, mille määrab teaduskond ja kinnitab ülikooli walitsus. Niisamuti on professorite ja dotsentide kohus toimetada teaduskonnas eksamineerimisi. Lähem õppekohustuste korraldus määratakse kindlaks ametisse seadmisel.

Märkus. Rektori, prorektori ja dekaanide nädalatundide norm määratakse palgaseaduses.

§ 68. Ükski määraline õppejõud ei wõi oma käes pidada kahte õppetooli. Ajutiselt wõib teaduskond õppejõu äraolekul wõi puudumisel kohustetäitmise panna mõne määralise õppejõu peale üheks aastaks; pikemaks ajaks on tarwis haridusministri nõusolek.

§ 69. § 55. nimetatud määralisteks abiõppejõududeks walib asjaomane teaduskond isikuid, kes Tartu ülikooli magistri kraadi wõi sellele wastawa teadusliku kraadi on omandanud, wälja arwatud prosektorid ja astronoom-observeraator, kel peab olema doktori kraad ja eradotsendi õigus. Ametisse kinnitab nad ülikooli walitsus. Abiõppejõudude ametikohustused määrab lähemalt wastawa teaduskonna ettepanekul ülikooli nõukogu.

Märkus. Kui ettepanud kandidaadid ei wasta selles paragrahwis esitatud nõuetele, määratakse nad kohustetäitjaks teatawaks ajaks. Haridusministri nõusolekul wõib neid määrata alalisteks abiõppejõududeks.

§ 70. Ülemääraliste abiõppejõudude ametisse seadmine sünnib wastawate teaduskondade määramisel ning walimisel ja ülikooli walitsuse kinnitamisel, kusjuures abiõppejõu töötamise kohta käiwad tingimused igal üksikul juhtumusel samal teel määratakse. Ülemääraliste abiõppejõudude töötasu kaetakse õppetöö täiendamiseks lubatud eelarwe-summadest, wõi nende puudumisel ülikooli erisummadest. Ülemääraliste abiõppejõudude ametisse seadmisest teatatakse igakord haridusministrile. Riigiteenistuse õigusi ülemääralistel abiõppejõududel ei ole.

§ 71. Assistentid, sünoptikud ja muud tehnilised abijõud õppeasutuste juures walib nende juhatajate ettepanekul wastaw teaduskonnakogu ülikooli lõpetanud isikute hulgast, kes Eesti keelt kõnes ja kirjas täiesti oskawad ja kes Eesti keele eksami teatawas ulatuses õiendanud. Nad kinnitab ametisse ülikooli walitsus. Nooremad assistendid määratakse ametisse kaheks, wanemad — neljaks aastaks. Teaduskonnakogu wõib neid samaks ajaks tagasi walida, kui ta nende ülikooli juurde jäämist tarwilikuks peab.

Märkus. Isikud, kelle haridus eelpool ülesseatud nõuetele ei wasta, wõidakse ametikohustetäitjaks walida ainult lühema aja peale,

§ 72. Eradotsendid on ülemääralsed õppejõud, kes asjaomase teaduskonnakogu kinnisel hääletamisel ja ülikooli nõukogu heakskiitmisel luba saanud mõnda ainet õpetada. Eradotsentideks wõiwad olla isikud, kes wastawad nõuetele, mis §§ 56. ja 58. professorite kohta üles seatud ja kes Eesti keelt kõnes ja kirjas täiesti oskavad. Erandina lubatakse eradotsendina loenguid pidada wõõras keeles neile, kes enamalt olnud professoriteks wõi dotsentideks.

Ettekandmise luba kaotab eradotsent teaduskonnakogu otsusel. Luba kaob isenesest, kui eradotsent teaduskonna nõusolekuta poole aasta jooksul ettelugemisi wõi harjutusi ei ole pidanud. Lähemad tingimused õpetamise lubaandmise kohta eradotsentidele tehakse kindlaks teaduskondade poolt wäljatöötatud habilitatsiooni kordades, millised kinnitab ülikooli nõukogu.

Üksikud eradotsendid wõiwad ülikooli walitsuse kinnitusel õppetöö eest, mis teaduskond soowitawaks tunnustanud, saada tasu ülikooli erisummadest. Eradotsentidel, kes sarnast tasu ei saa, on õigus kuulajailt saada loengumaksu ülikooli nõukogu poolt määratud ja haridusministri poolt kinnitatud suuruses.

§ 73. Teaduskonna ettepanekul wõib ülikooli walitsus eradotsenti kinnitada teaduskonna õppekawas ettenähtud sundliku õppeülesande täitjaks üheks semestriks. Õppeülesannete täitjad saawad palka riigi summadest ülikooli õppejõudude palgaseaduse sellekohaste määruste järgi. Riigiteenistuse õigusi eradotsendil ei ole.

§ 74. Professor wõi dotsent, kellel eritähtaja õppelepingut ei ole, wõib lahkuda ülikooli õpetegewusest ainult 1. jaanuariks ja 1. juuliks, kusjuures ta oma äraminekust kolm kuud ette peab teatama. Teised määralsed õppejõud peale professorite ja dotsentide wõiwad lahkuda igal ajal, kui nad sellest kolm kuud ette on teatanud.

§ 75. Teist täieliku kohustusega ametit pidada riigi-, omawalitsuse- wõi erateenistuses, wõiwad ülikooli määralsed õppejõud ja abiõppejõud teaduskonnakogu nõusolekul ja haridusministri loaga tingimisel, et teise ameti pidamine ei sega nende ülesannete täitmist ülikoolis.

§ 76. Ajutise wabastuse ametikohuste täitmisest annab ametlikul õppetöö ajal (§ 96) õppejõududele: kunni 8 päewani rektor, sellest dekaanile teatades; pike-

maks ajaks — kunni 1 kuuni — teaduskonna ettepanekul ülikooli walitsus; kunni 3 kuuni — ülikooli walitsuse ettepanekul haridusminister; erakorralistel juhtumustel — kunni 1 aastani — haridusministri ettepanekul Wabariigi Walitsus täieliku wõi osalise palgaga. Ametlikul õppewaheajal ei waja õppejõud iseäralikku ärasõiduluba, kui ta peale ei ole pandud mõni õppekohustus, wõi kui ta hooleks ei ole usaldatud mõne alalist ülewaatust nõudwa ülikooliasutuse juhatamine. Wiimasel juhtumusel tuleb juhatajal esitada asetäitja ülikooli walitsusele kinnitamiseks.

§ 77. Ülikooli õppejõud saawad palka ja pensioni wastawate eriseaduste järgi.

M ä r k u s. Wabariigi Walitsusel on õigus haridusministri ettepanekul riigiteenistusena arwestada täielikult wõi osalt aastad, mis määralsel õppejõul ülikoolis wäljaspool koosseisu teenitud (eradotsendina, ülemäärase abiõppejõuna jne.).

Üheksas peatükk.

Üliõpilased ja wabakuulajad.

§ 78. Tartu ülikooli üliõpilasteks wõetakse wastu igasse teaduskonda mõlemast soost isikuid, kes vähemalt 17 aastat wanad ja ülikooli astumiseks õigustawa keskkooli wõi haridusministri poolt sellewääriliseks tunnustatud õppeasutuse lõpetanud wõi sellekohase eksami õiendanud. Juhtumisel, kui mõnda teaduskonda sisseastujaid on rohkem, kui neid wastu wõtta, korraldab ülikool neile wõistluseksamid ainetes, millised määrab wastaw teaduskond haridusministri nõusolekul.

§ 79. Isikud, kes lõpetanud wäljamaa keskkooli, mis haridusministri poolt tunnustatud wääriliseks Eesti wabariigi keskkoolidele, wõiwad ülikooli astuda alles pärast sellekohast eksami rahuldawat õiendamist Eesti keelse haridusministeeriumi korralduse järgi; kui nad aga wäljamaalased, siis ainult sel puhul, kui wastawas teaduskonnas ruumi jätkub. Sama kord maksab ka wäljamaa ülikoolide üliõpilaste wastuwõtmisel. Tarbekorral on haridusministril õigus wabastada wäljamaa keskkooli lõpetajat Eesti keele eksami õiendamisest.

§ 80. Üliõpilaste wastuwõtmine sünib ülikooli nõukogu wäljatöötatud ja haridusministri kinnitatud määruste järgi.

§ 81. Peale üliõpilaste lastakse ülikooli loengutele ja harjutustele, niipalju kui ruum ja sisseseaded lubawad, ka

wabakuulajaid, kelle wastuwõtmise tingimused määrab ülikooli nõukogu haridusministri kinnitamisel.

§ 82. Ülikooli astumisel maksawad üliõpilased immatrikulatsiooni maksu. Ülikoolis õppimise eest wõtetakse üliõpilastelt kui ka wabakuulajatelt ülikooli kasuks üldist õppemaksu ja peale selle materjaali ja riistade kuluga ühendatud praktiliste tööde eest üksikute asutuste heaks praktiliste tööde erimaksu. Nende maksude suuruse kinnitab haridusministri ettepanekul Wabariigi Walitsus.

§ 83. Ülikooli walitsusel on õigus maksust wabastada kehwemaid üliõpilasi, kas osalt wõi täiesti, kusjuures wabastatute õppemaks wõib ulatada kogusummas kunni 20% terwest õppemaksu sissetulekust. Peale selle wõiwad saada üliõpilased toetusraha sellekohasest riiklikust krediidist wõi ülikooli erisummadest ülikooli nõukogu poolt wäljaantud määruste põhjal, kui ka muudest allikatest, tingimustel, mis toetusraha asutajad üles seadnud kokkuleppel ülikooli walitsusega.

§ 84. Kõik Tartu ülikooli immatrikuleeritud üliõpilased moodustawad koos üliõpilaskonna, mille eesmärgiks on kogu ülikooli noorsoo waimliste ja majanduslikkude huwide arendamine ja ühiste ettevõtete teostamine ülikooli nõukogu kinnitatud põhikirja alustel.

§ 85. Üliõpilaskonna üldorgan, üliõpilaskonna esitus walitakse immatrikuleeritud üliõpilaste poolt üldise, otsekohe, salajase, ühetaolise, proportsionaalse walimiswiisi alusel.

M ä r k u s. Esituse liikmeiks wõiwad olla Eesti kodakondsusesse kuuluvad üliõpilased.

§ 86. Üliõpilaskonna esituse ülesanne on kogu üliõpilaskonna esitamine sees- ja wäljaspool, üliõpilaskonna waranduste walitsemine ja ta kultuuriliste ning majanduslikkude ettevõtete juhtimine, osawõtmine sõnaõigusega oma esitajate kaudu üliõpilaskonna põhikirjas ettenähtud juhtumustel ülikooli walitsuse, nõukogu kui ka teaduskonnakogude ja muude organide koosolekuist nende küsimuste arutamisel, mis otsekohe üliõpilastesse puutuwad.

§ 87. Üliõpilaskonna esituse otsused, mis kõigile üliõpilastele sunduslikud, hakkawad maksma pärast nende kinnitamist ülikooli walitsuse poolt.

§ 88. Üliõpilaskonna esitusel on õigus omandada ja wõõrandada wallas- ning kinniswara ning teha lepinguid. Üliõpilaskonna waranduste ja lepingute maksustamine sünnib ühisel alusel ülikooli waranduste ja lepingute maksustamisega.

Üliõpilaskonna kinniswarade wõõrandamine, samuti üldsummas suuremate kohustuste täitmine, kui seda wõimaldab üliõpilaskonna aastane sissetulek temale määratawast õppemaksu protsendist, wõib sündida ainult ülikooli walitsuse heakskiitmisel.

§ 89. Üliõpilaskonna üldtarwiduste ja ettevõtete kuludeks määratakse iga aasta haridusministrile kinnitamiseks ettepandawas ülikooli erisummade eelarwes kunni 5% õppemaksude sissetulekust, eelarwe alusel, mis üliõpilaskond esitanud ülikooli walitsuse kaudu ülikooli nõukogule heakskiitmiseks.

M ä r k u s. Ülikooli walitsusel on õigus üliõpilaskonna esituse waralist ja rahalist tegewust kontroleerida.

§ 90. Üliõpilaskonna üldkorraldus, organid ja kaastöö wahekord ülikooliga määratakse käesolewa seaduse alusel lähemalt üliõpilaskonna põhikirjas, mille töötab wälja üliõpilaskonna esitus ja kinnitab ülikooli nõukogu. Ülikooli nõukogu ei wõi üliõpilaskonna põhikirja muuta ega tühistada ilma üliõpilaskonna esituse seisukohta ära kuulamata. Nõukogu poolt kawatsetawad muudatused lähewad seisukohtade lahkuminekul haridusministrile kinnitamiseks.

§ 91. Ülikooli distsipliini ja korra suhtes kuuluwad üliõpilased: a) rektori ja b) akadeemilise kohtu alla. Rektori ja akadeemilise kohtu õigused distsiplinaarseis asjus, kohtu koosseis ja pidamise kord tehakse kindlaks ülikooli nõukogu määrustes, mille kinnitab haridusminister.

§ 92. Üliõpilastel on õigus ülikooli walitsuse loaga wõi selle walwe all asutada omawahel seltse ja ühinguid. Need ühingud ja seltsid wõiwad isekeskis liituda ülikooli walitsuse kinnitatud põhikirja alusel teatawate ühiste eesmärkide teostamiseks.

§ 93. Üliõpilaste koosolekuteks ülikooli ruumides läheb tarwis rektori luba, samuti kõigiks üliõpilaste poolt korraldatud awalikkudeks pidustusteks ning rongikäikudeks, mis ühtlasi, nagu muudki koosolekud wäljaspool ülikooli, sellekohaste üldiste määruste ja seaduste alla käiwad.

Kümnes peatükk.

Õppetöö.

§ 94. Õppetöö ülikoolis korraldatakse nõnda, et teaduskondades peale üldiselt nõutawate eel- ja põhiainetete omandamise võimalik on walida üksikuid teaduse erialasid õppimise aineks. Iga ala kohta töötawad teaduskonnad wälja õppekawad kooskõlas teaduslikkude ja nende ameteksamite kohta makswate riiklikkude nõudmistega ja ülikooli nõukogu üldiste juhtnõuetega.

Õppekawad kinnitab ülikooli nõukogu.

§ 95. Dekaan ja teaduskonnakogu walwawad kindlasti selle järgi, et õpetus ja teaduslik töö õigel ajal algab ja enneaegu ei lõpe ning teaduskonnakogu poolt maksmapandud korralduste järgi sünnib; dekaanil kui ka teaduskonnakogul on õigus nõuda igalt õppejõult korralduste täitmist.

§ 96. Akadeemiline õppetöö jagatakse aastas kaheks semestriks; kewadsemester kestab 15. jaanuarist kuni 1. juunini, kahenädalise waheajaga kewadpühadel, sügissemester 1. septembrist kuni 15. detsembrini.

M ä r k u s. Teaduskonnal on õigus tarbekorral nõukogu poolt kinnitatud õppeplaanide järgi õppetööd ka waheajadel korraldada, kusjuures õppejõududel mitte õigust ei ole loobuda pealepandud kohustustest. Õppejõud, kes oma ametitegewise iseloomu tõttu ka ametlikul suwisel waheajal õpetuse huwides kinni on, saawad waba aega haridusministri kinnitatud erimäärustel.

§ 97. Üsikutute erialade läbiwõtmise aja wältuse määrawad kindlaks teaduskonnad oma õppekawades ja kannawad ühtlasi selle eest hoolt, et määratud aja jooksul iga õppeala eksamiainete kohta otstarbekohases järjekorras on võimalik kuulata ainet ja teha sunduslikka töid.

Teaduskondadele jääb õigus lühendada õppeaega küpsematele isikutele erijuhtumustel.

§ 98. Loengute ja harjutuste kohta seatakse kokku igaks semestriks rektori ülewalwel töökawa. Üksnes teaduskondadel on õigus oma ala üle ettelugemisi lubada, kawa täiendada ja wälja kuulutada.

§ 99. Õppe- kui ka töökawad saadetakse teadmiseks kõigile ministritele.

Üheteistkümnes peatükk.

Eksamid ja teaduslikud kraadid.

§ 100. Ühenduses õppetööga kannawad teaduskonnad hoolt eksamineerimise eest.

Eksamite üldised nõudmised ja korraldused määratakse Wabariigi Walitsuse kinnitamisele kuuluwais haridusministri sellekohastes määrustes kindlaks niuwõrd, kui nad täidawad riiklikka otstarbeid ja walmistawad ette riiklikkude õiguste saamiseks.

Teaduskondade ülesanne on nõudmistele ülesseadmine teaduslikkude astmete omandamiseks alljärgnewate paragrahwide ja nende alustel ülikooli nõukogu poolt antud juhtnõuude piiirides. Teaduskondade eksami ja promotsiooni korrad ühtlustab üldjoontes ja kinnitab ülikooli nõukogu.

§ 101. Tartu ülikool jagab kõigis teaduskondades kaks teaduslikku kraadi ja nimelt: „magister“ ja „doktor“, usu-, õigus- ja õigusteaduskonna majandusosakonnas, arstiteaduskonna farmatsöitilises osakonnas, filosoofia-, matemaatika-loodus- ja põllumajandusteaduskonnas, muis arstiteaduskonna osakondades ja loomaarstiteaduskonnas wastawalt „arst“ wõi „loomaarst“ ja „doktor“.

M ä r k u s 1. Isikud, kes mõnes teaduskonnas riiklikkude õiguste saamiseks kõik kohustuslikud tööd jaksamid õiendanud, kuid ilma teaduslikku kraadi omandamata ülikoolist lahkuwad, saawad wastawa lõpetamise diploomi.

M ä r k u s 2. Eesti wabariigi kodanikud, kes weneaegse ülikooli wõi mõne muu weneaegse kõrgema õppeasutuse on lõpetanud esimese järgu diplomiga wõi kandidaadi (I järgu) wõi magistri teadusliku kraadiga, wõiwad saada wastawa teaduskonna ettepanekul Tartu ülikoolilt wastawalt magistri wõi doktori kraadi.

§ 102. Wäitekirjad, mis antud doktori kraadi saamiseks, wõiwad teaduskonna loaga kirjutatud olla peale Eesti keele ka muis keeltes. Kaitsmine sünnib Eesti keeles, kuid teaduskonna loaga wõib kaitsa wäitekirja ka selles keeles, milles ta kirjutatud.

§ 103. Ülikoolil on õigus nimetada audoktoriteks tunnustatud teaduslikkude kui ka riiklikkude ja muude ühiskondlikkude ning üldkultuuriliste teenete eest

Eesti kodanikka ja silmapaistwaid wäljamaalasi.

Audoktori kraad antakse teaduslikude teenete eest mõne teaduskonna ettepanekul, muude teenete eest — mõne teaduskonna wõi ülikooli nõukogu 10 liikme ettepanekul. Asjaomase otsuse poolt peab olema vähemalt $\frac{2}{3}$ teaduskonna kui ka nõukogu liigete häältest.

§ 104. Kõik ülikooli diplomid antakse ülikooli nimel ja kirjutawad neile alla rektor, wastawa teaduskonna dekaan ja ülikooli sekretäär.

Kaheteistkümnes peatükk.

Ülikooli õigused.

§ 105. Ülikoolil on õigus: 1) asutada teaduslikka ja õpetatud ühinguid ning seltsse, neid toetada ja walwata nende tegewuse üle; 2) kokku kutsuda oma ülesannete teostamiseks koosolekuid ja kongresse; 3) iga aasta wälja kuulutada ülesanded ja teemid, mis uusi küsimusi käsitawad ühes wõi teises teaduswallas ja määrata nende ülesannete täitmise eest autasu; 4) wälja anda ajakirju ja kirjastada teaduslikka töid; 5) apteeki pidada ülikooli tarwiduseks ja korraldada teadusliku laadiga majanduslikka ettewõtteid (õppejõudude ja üliõpilaste raamatukauplused jne.).

§ 106. Ülikoolil, kui juriidilisel isikul on õigus omandada ja wõõrandada wallas- ja kinniswara § 21. ettenähtud korras, lepinguid teha, esineda wabariigi kohutes, korras, mis riigiasutuste kohta maksew.

Ülikooli walitsusel on õigus kinnitada ilma iseäraliku loata hangete ja tööwõtete lepinguid ja müüa kõlbmatuks muutunud wallaswara peawalitsuste kohta maksuail alustel.

§ 107. Ülikoolil on õigus saada oma tarwiduseks ilma tollita ja lihtsustatud korras wäljamaalt kõiksugu trükitöid, arstirohtusid, kemikaaliaid, laboratooriumi ja kliinikute riistu ning igasuguseid teisi õppewahendid ja nende osasid.

§ 108. Ülikooli ametis wõi teenistuses olewaist isikutest pärijateta mahajääwad warandused langewad ülikooli omanduseks. Samuti läheb ülikooli omanduseks ülikooli juures tegutsewate ühingute ja seltside warandus, kui need tegewuse lõpetawad.

§ 109. Wäljamaalt kutsutawatele õppejõududele, niisama wäljamaale teadusliku eesmärgiga komandeeritud ülikooli

õppejõududele, assistentidele ja stipendiaatidele antakse peale üldiste kergenduste, mis määratud reisijatele ja ette nähtud ka ümberkolijate majakraami kohta, weel õigus tollita ja takistamata ühes wedada igasuguseid teaduslikka wahendid ja õppeabinõusid, nagu trükitöid, käsikirju, laboratooriumi riistu jne. ülikooli walitsuse poolt kinnitatud nimekirja järgi, kuid ainult isiklikuks tarwitamiseks.

§ 110. Ülikooli kinniswarad on wabastatud kõigist riiklikkudest ja omawalitsuse maksudest ning naturaalkohustustest, samuti on wabad tempelmaksust kõik ülikoolile antawad ja õpetegewusega ühendatud palwekirjad, kui ka ülikooli puutuwad aktid, kinnistuskirjad jne.

Märkus. Ülikooli majanduslikka ettewõtteid ei wabastata omawalitsuse heaks pealepandud naturaalkohustustest.

§ 111. Ülikoolil on suur ja wäike pitsar wabariigi wapiga ja pealkirjaga „Eesti wabariigi Tartu ülikool“. Suurt pitsarit tarwitatakse diplomidel ja teistel tähtsamatel aktidel, wäikest pitsarit harilikudel tunnistustel ja aktidel.

Kolmeteistkümnes peatükk.

Ülikooli waralised wahendid.

§ 112. Ülikooli omanduseks läheb kõigi õigustega ja kohustustega kõik kinnis- ja wallaswara, mis endise Wene keiserliku Jurjewi ülikooli kui ka Saksa okupatsiooni-aegsete wõimude poolt awatud Tartu ülikooli päralt on olnud, peale üliõpilaste ühiselumaja, ning endise Tartu loomaarsti instituudi warandus.

Eriti kuulub ülikoolile temale igaweks omanduseks kingitud endine Tartu kindluse, Doomemäe ja Rootsi kiriku ase, ühes kõigi nende juurde kuuluwate warandustega, maha arwatud osa, mis on antud Tartu linna kätte. Samuti läheb Tartu ülikooli omanduseks Maarja mõis, Raadimõisa süda ühes sealasuwate hoonetega, Kastre-Perawalla metsandik ja Säaremaal Kuusnõmme mõisa süda ühes sealasuwate hoonetega, eraldatud mere-rannikuga ja saarekestega.

§ 113. Oma ülespidamise kulud saab ülikool riigikassast eelarwe põhjal antawast krediidist ja ülikooli erisummadest.

A r u a n d j a O. G u s t a w s o n (loeb):

„§ 114. Riigikassast maksetawad summad tarwitatakse riigi eelarwe määruste järgi.

Märkus. Õppeasutustele, raamatukogudele, teaduslikkude tööde väljaandmiseks ja ehitusteks määratud summade ülejäägid lähewad piiramata üleminewate summadena järgmisesse aastasse; neid wõib tarwitada järgmise eelarwe-aasta lõpuni.“

Märkuses on trükiwiga, peab olema mitte „lõpul“, waid „lõpuni“.

Juhataja **A. Rei**: Aruandja on parandanud trükiwea, nii et sõna „lõpul“ asemel peab olema „lõpuni“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 114. redaktsioon wastu wõetud.

Aruandja **O. Gustawson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 115—119 redaktsioon.

§ 115. Kõik muud tulud, peale riigi poolt ülikooli ülalpidamiseks määratud summade, kujundawad ülikooli erisummad, mis on ülikooli ärawõtmata omandus.

Need erisummad tarwitatakse riiklikude eelarwe-summade täienduseks, ülikooli teaduslikkudeks ja õppetstarweteks kui ka erakorralisteks kuludeks, mille jaoks ei ole määratud riigi poolt summasid.

Erisummade tarwitamine sünnib Wabariigi Walitsuse kinnitatud eelarwe järgi.

§ 116. Ülikooli asutuste, kliinikute, instituutide jne. tarwitamine eest wõtawad maksud määrab ülikooli walitsus ja kinnitab haridusminister.

§ 117. Õpetegewusega ühenduses olewate wahendite ja tarbeainete ostmine on waba eelkontrollist.

Neljateistkümmes peatükk.

Seaduse maksamahakkamine.

§ 118. Käesolew seadus hakkab maksma tema wäljakuulutamisega „Riigi Teatajas“ järgmiste eranditega:

1) määrused, mis maksma pandud ülikooli poolt õppetöö korraldamise kohta pärast 1. detsembrist 1918. a. kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni ja kooskõlas on selle seaduse §§ 100. ja 101., tunnustatakse seaduslikuks;

2) ülikooli kuraatori amet kaotatakse, arwates 1. detsembrist 1925. a.;

3) kõik õppejõud ja ülikooli raamatukogu juhataja, kes enne käesolewa sea-

duse maksmapanekut ametisse seatud, jääwad ametisse kunni § 57. märkuses ettenähtud ajani, kui nad eritingimustel ei ole ametisse kutsutud.

§ 119. Käesolewa seaduse maksamahakkamisega tühistuwad endised Wene kui ka Saksa okupatsiooni wõimude poolt maksmapandud seadused, määrused ja korraldused ülikooli, ülikoolis töötawate isikute ja teadusliku kraadi omandamise korra kohta.

Aruandja **O. Gustawson** (loeb):

Lisa Eesti wabariigi Tartu ülikooli seaduse juurde (§ 7).

Eesti wabariigi Tartu ülikooli õppekohtade nimekirj.

I. Usuteaduskond.

a) Professuurid.

1. Wana Testamendi teadus ja Semi keeled	1
2. Uue Testamendi teadus	1
3. Ajalooline usuteadus	1
4. Süstemaatiline usuteadus	1
5. Tegelik usuteadus	1
6. Wõrdlew uskudeteadus	1
7. Apostlik-õigeusu teadus	1
	<hr/>
	Kokku 7

b) Dotsentuurid.

Liikuw	1
	<hr/>
	Kokku 1

II. Õigusteaduskond.

a) Professuurid.

1. Eestimaa õiguse ajalugu	1
2. Rooma õigus	1
3. Riigiõigus	1
4. Administratiiwõigus ja -protsess	1
5. Tsiwiilõigus ja -protsess	1
6. Kriminaalõigus ja -protsess	1
7. Poliitiline ökonoomia (teoreetiline) ja statistika	1
8. Finantsõigus	1
9. Rahwuswaheline õigus	1
10. Poliitiline ökonoomia (tegelik)	1
11. Erimajandusteadus	1
12. Kaubandusõigus	1
	<hr/>
	Kokku 12

b) Dotsentuurid.

1. Õigusteaduskonnas — liikuwad	2
Majandusteaduse osakonnas:	
2. Awalik õigus	1

3. Raamatupidamine ja kirjawahetus	1
4. Kaubateadus	1
5. Liikuv	1
	<hr/>
	Kokku 6

Märkus. Õiguse üldõpetus ja õiguse filosoofia kohustaw lugemine ühendatakse õigusteaduskonna õppekohtadega teaduskonna otsusel.

III. Arstiteaduskond.

a) Professuurid.

1. Anatoomia	1
2. Embrüoloogia ja histoloogia	1
3. Füsioloogia ja füsioloogiline keemia	1
4. Farmakoloogia	1
5. Farmakognoosia	1
6. Farmatsöitiline keemia	1
7. Üldine patoloogia ja patoloogiline anatoomia	1
8. Kohtulik arstiteadus	1
9. Hügieen	1
10. Bakterioloogia	1
11. Eripatoloogia, diagnostika ja teeraapia	3
a) fakulteedi kliinik,	
b) hospitaalkliinik,	
c) polikliinik.	
12. Psühiaatria	1
13. Neuroloogia	1
14. Dermatoloogia ja weneroloogia	1
15. Gүнäkoloogia ja sünnitusabi	1
16. Kirurgia	2
a) fakulteedi kliinik,	
b) hospitaalkliinik.	
17. Oftalmoloogia	1
18. Padiatria	1
19. Kõrwa-, nina- ja kurguhaigused	1
20. Kehaliku kasvatuse teooria	1
	<hr/>
	Kokku 23

b) Dotsentuurid.

1. Operatiivne ja üldkirurgia	1
2. Gүнäkoloogia	1
3. Füsioloogiline keemia	1
4. Hambahaigused	1
5. Patoloogia ja ortopeediline wõimlemine	1
	<hr/>
	Kokku 5

d) Prosektorid.

1. Anatoomia	1
2. Patoloogiline anatoomia	1
	<hr/>
	Kokku 2

e) Eriainete õpetajad.

Kehalise kasvatuse praktika alal	4
----------------------------------	---

IV. Filosoofia-teaduskond.

a) Professuurid.

1. Eesti keel	1
2. Läänemere-Soome keeled	1
3. Uurali keeleteadus	1
4. Klassiline, eriti Ladina filoloogia	1
5. Klassiline, eriti Kreeka filoloogia	1
6. Romaani filoloogia	1
7. Germaani filoloogia	1
8. Inglise filoloogia	1
9. Slaawi filoloogia	1
10. Indo-Euroopa keeleteadus	1
11. Kunstiajalugu	1
12. Eesti ja üldine kirjandus	1
13. Eesti ja wõrdlew rahwaluule	1
14. Eesti ja naabermaade muinasteadus	1
15. Üldine ajalugu	1
16. Eesti ja Põhjamaade ajalugu	1
17. Pedagoogika	1
18. Filosoofia	1
	<hr/>
	Kokku 18

b) Dotsentuurid.

1. Filosoofia	1
2. Üldine ajalugu (neist üks wana ajaloo jaoks)	2
3. Eesti ja Põhjamaade ajalugu	1
4. Etnograafia	1
	<hr/>
	Kokku 5

c) Lektorid.

1. Eesti keel	2
2. Soome keel	1
3. Ungari (resp. mõni teine kaugem sugukeel)	1
4. Wanad keeled	2
5. Saksa keel	1
6. Inglise keel	1
7. Prantsuse keel	1
8. Wene keel	1
	<hr/>
	Kokku 10

V. Matemaatika-loodusteaduskond.

a) Professuurid.

1. Matemaatika	2
2. Mehaanika ja rakendus-matemaatika	1
3. Astronoomia ja astrofüüsika	1
4. Meteoroloogia ja geofüüsika	1
5. Füüsika	1
6. Keemia	4
a) anorgaaniline,	
b) orgaaniline,	
c) füüsikaalne,	
d) keemiline tehnoloogia.	

7. Mineraloogia	1	3. Loomakaswatus	1
8. Geoloogia ja paläontoloogia	1	4. Põllumajapidamine	1
9. Botaanika	2	5. Agraarpoliitika ja ühistegewus	1
a) morfoloogia ja süstemaatika,		6. Praktiline zooloogia	1
b) anatoomia ja füsioloogia.		7. Metsakaswatus	1
10. Zooloogia	3	8. Metsakorraldus	1
a) selgrooliste,		9. Maaparandus ja geodeesia	1
b) selgrootute,			
c) loomade füsioloogia.			
11. Geograafia	1		

Kokku 18

b) Dotsentuurid.

1. Matemaatika	1
2. Teoreetiline füüsika	1
3. Bioloogia	1

Kokku 3

c) Abiõppejõud.

1. Astronoom-observer	1
-----------------------	---

VI. Loomaarstiteaduskond.

a) Professuurid.

1. Anatoomia, embrüoloogia, histoloogia ja wõrdlew anatoomia	1
2. Kirurgia, oftalmoloogia ja sünnitusabi	1
3. Eripatoloogia, teraapia ja diagnostika	1
4. Patoloogiline anatoomia, histoloogia, kohtulik loomaarsti teadus ja lihawaatus	1
5. Epizootoloogia, eribakterioloogia ja politseiline loomaarsti teadus	1
6. Üldine patoloogia ja teraapia, farmakoloogia ja toksikoloogia ja retseptuur	1
7. Zoothügieen ja looma toitmine	1
8. Weistehaigused	1

Kokku 8

b) Dotsentuurid.

1. Anatoomia ja histoloogia	1
2. Kirurgia	1
3. Patoloogiline anatoomia	1
4. Epizootoloogia	1
5. Hobusekaswatus, rautamine ja kabjahaigused	1

Kokku 5

c) Prosektorid.

1. Anatoomia	2
--------------	---

VII. Põllumajandusteaduskond.

a) Professuurid.

1. Taimekaswatus	1
2. Mullateadus ja agrikultuurkeemia	1

3. Loomakaswatus	1
4. Põllumajapidamine	1
5. Agraarpoliitika ja ühistegewus	1
6. Praktiline zooloogia	1
7. Metsakaswatus	1
8. Metsakorraldus	1
9. Maaparandus ja geodeesia	1

Kokku 9

b) Dotsentuurid.

1. Piimatalitus	1
2. Metsakaswatus	1
3. Ehitusõpetus	1
4. Põllumajanduslikud riistad ja masinad	1
5. Taimekaswatus	1
6. Loomakaswatus	1

Kokku 6

d) Õpetajad.

1. Tegelik aiatöö ja mesilastepidamine	1
--	---

J. Jans (stp.) kohalt: Kas arstiteaduskonnas ei ole trükiwiga, nimelt õpetool nr. 18?

Juhataja **A. Rei**: Palun ära parandada: õpetool nr. 18 — peab olema „Pediaatria“, mitte „Padiatria“. Panen hääletamisele seaduseelnõu lisa. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on wastu wõetud lisa redaktsioon Eesti wabariigi Tartu ülikooli seaduse juurde (§ 7). Seega on Eesti wabariigi Tartu ülikooli seadus Riigikogu poolt wastu wõetud.

6. Kohtute asutamise seaduse aruandja **A. Jõe-§ 406³ muutmis-**äär: Wäga lugupeetud seadus — I lugemisel.

Käesolewa seaduseelnõuga laiendatakse adwokaatide õigust. Adwokaadid, kellele rahukogu kui esimese astme kohtu poolt tunnistus wälja antud, wõiwad neid asju, kus nemad rahukogus esinenud, ka kohtupalatis ajada.

Seaduseelnõu on esitatud järgmistel motiividel: Kohtute asutamise seaduse § 406⁴ annab adwokaadile, kellel luba ringkonnakohtus — praegu rahukogus kui esimese astme kohtus — asju ajada, õiguse esineda samas asjas küll Riigikohtus, kuna kohtupalatis esinemiseks seaduses wõimalust ei ole ette nähtud.

Sarnane kitsendus ei ole millegagi põhjendatud, sest asjaajamine teises

kohtuastmes on wõrdlemisi palju lihtsam kui esimeses astmes — asjaajamise tasuks määratakse esimese astme eest $\frac{2}{3}$, teise astme eest ainult $\frac{1}{3}$ taksi järgi. — Kuna pealegi kõrgemas kohtus — Riigikohtus — esinemise õigus ette nähtud, oleks loomulik ja otstarbekohane laiendada seda õigust ka alamas kohtus — kohtupalatis — asjaajamise peale.

Üldkomisjon arutas seda seaduseelnõu ja küsis Wabariigi Walitsuselt seisu kohta. Wabariigi Walitsus on selle seaduseelnõu 20. märtsil sel aastal wastuwõetawaks tunnistanud. Üldkomisjon on eelnõu muutmata wastuwõtnud ja esitab Riigikogule wastuwõtmiseks. Üldkomisjoni nimel panen ette seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja A. Jõeäär: Teen ettepaneku I ja II lugemise wahel kolmepäewast waheaega mitte pidada.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Päewakorda peaks tulema suwitus- ja rawitsuskohtade seadus, kuid eelnõu ei ole weel Riigikogu liigetele wälja jagatud ja selle pärast kodukorra § 43. põhjal ei saa seda päewakorra-punkti arutamisele wõtta. Järgmine päewakorra-punkt on riigi 1925. a. lisaelarwe nr. 1 — rahaasjanduse komisjoni ettepanek, et aga rahaasjanduse komisjoni aruandja puudub ja rahaasjanduse komisjoni esimees ei saa aruandja kohuseid täita, siis jääb see päewakorra-punkt edasi.

7. Seadus wälis-laenu kohta raudteematerjaali ostmiseks — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ipsberg:** Nagu Riigikogu liikmed teawad, on meie kitsarööpeline raudtee wäga wiletsas seisukorras ja nõuab rööbastiku uuendamist. Selleks otstarbeks on läbirääkimisi peetud Inglismaa firmadega ja Inglise walitsuse garantii põhjal on wõimalik Inglismaalt materjaale saada, kui meie walitsus maksu kindlustaks. Selleks otstarbeks on walitsus esitanud seaduseelnõu, mis wolitused annab Inglismaalt laenu tegemiseks raudteematerjalide ostmiseks, kokku 130.000 Inglise

naela suuruses. See materjaal läheks kitsarööpalise ja osalt ka laiarööpalise raudtee kordaseadmiseks. Rahaasjanduse komisjon esitab käesolewa seaduseelnõu ilma muudatuseta, ja komisjoni nimel teen ettepaneku see seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja K. Ipsberg: Teen ettepaneku I ja II lugemise wahel kolmepäewast waheaega mitte pidada.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

8. Süwendusmaksu seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja

K. Ipsberg: Süwendusmaksu seadusega tahetakse sissetulekuid muretseda nende ülesannete täitmiseks, milleks harilikus eelarwes rahapuudus on, nimelt meie jõesuude lähedal olewate sadamate korrashoidmiseks. Esimeses järjekorras oleks see tarwilik Narwa-Jõesuus, Pärnu jõesuus ja Emajõe sadamate korrashoidmiseks. Selleks otstarbeks on kawatsetud lisamaksu wõtta nende laewade pealt, kes tarwitawad neid sadamaid. Lisamaksu aluseks oleks laewa brutto-registertonn, siis kaupade iga 100 kilogrammi pealt.

Süwendusseaduse põhjal wõetawad maksud arwatakse riigi sissetulekuks ja nende tarwitamine oleks nende wäljaminekute peale, millest ma kõnelesin. Maksu alla käiksid ainult äriliselt tegutsewad laewad, kuna aga wäiksemad laewad, mille tegewus süwendustööde all mitte ei kannata, tuleksid sellest wabastada, näiteks jahtklubides registreeritud jahtlaewad, registreeritud kalapaadid, kui nad kalapüügi otstarbeks sisse wõi wälja sõidawad. Teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Aruandja K. Ipsberg: Teen ettepaneku I ja II lugemise wahel kodukorras ettenähtud kolmepäewasest waheajast mitte kinni pidada.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtaw enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Kuna wahepeal rahaasjanduse komisjoni aruandja on ilmunud, siis läheb Riigikogu tagasi päewakorra-punkti juurde, mis enne wahele jäi.

9. Riigi 1925. aasta Rahaasjanduse komisjoni aruandja lisaelarwe nr. 1 duse komisjoni aruandja — I lugemisel.

K. Kornel: Lugupeetud Riigikogu liikmed! See on esimene lisaelarwe käesolewa aasta jooksul. See esitati Riigikogule alles mõne päewa eest ja sellepärast tekkisid raskused selle arutamisel. Halb oleks, kui see korduaks nähtuseks muutub, et lisaelarwed ikka siis hakkawad tulema, kui Riigikogu kipub koju minema. Sarnase olukorra juures wõiks arutamise põhjalikkus kannatada. Käesolewal juhtumisel peab ütleva, et see lisaelarwe ei ole kuigi suur, kogusummas oli nõutud 18½ miljonit ja ametasutuste arw, kes lisaelarwes figureeriwad, ei ole ka mitte suur. Selle lisaelarwe iseäralduseks on see, nagu ikka esimese lisaelarwe juures, mis kewadel esitatakse, nimelt temas ei ole kulude katet näidatud. Nii nagu seletuskirjas on öeldud, kannab see eelarwe rohkem eelkrediidi iseloomu. Ja tõepoolest oleks raske praegu härra rahaministri käest nõuda, et ta otsekohe näitaks, millega neid kulusid katta. Harilikult selgub see sügiskuudeks, kuidas riigi sissetulekud kujunewad ja siis oleks rahaministril wõimalik seda öelda. Arwesse wõttes aga seda, et siin on tegemist summaga, mis protsentuaalselt wälja teeb wõrdlemisi wäikese summa, leidis komisjon wõimaliku olewat seda lisaelarwet wastu wõtta ilma tuluosata. Komisjonis tekkisid selle lisaelarwe puhul siiski kaunis elawad waidlused. Muudatusi on komisjon ette wõtnud kolmes kohas. Esimeses järjekorras tõmmati maha kohtuministeriumi lisaelarwest 100.000 marka, mis oli nõutud kohtuministeriumi auto edasi kasutamiseks käesolewa aasta lõpuni. Eelarwe-komisjon leidis oma enamuses omal ajal, et ametasutuste autod tulewad käesolewa aasta jooksul kõik likwideerida. Rahaasjanduse komisjon ei pidanud mitte soowitawaks seda otsust rewideerimise wõtta ja kustutas selle summa häälteenamusega maha. Teine osa, mis siin waidlusi tekitas, oli metsade peawalitsuse poolt kantseleiku-

ludeks nõutud krediit, mis esialgu kalkuleeritud ümmarguselt 2.200.000 m. peale. Pärast selgus, et wana ülejääki oli 650.000 m., nõuti selle wõrra vähem, kuid komisjon vähendas seda summat oma poolt weel paarisaja tuhande wõrra.

Peale selle tegi komisjon ühe lisanduse, kuid see ettepanek tuli jälle alles wiimasel silmapilgul, mis oli tingitud sellest, et härra teedeminister wiimasel ajal haiglane oli, nimelt wõeti üles erakorralistesse kuludesse teedeministeriumi osas meariasjanduse peawalitsuse eelarwesse sadamate süwendustöödeks 452.600 marka. Teiselt poolt on selle osa hiline esinemine tingitud kawatsetawate tööde erinewast iseloomust, sest nende tarwidus selgub pärast wastawaid mõõtmisi, mida pärast kewadist suurwett ette wõetakse. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku lisaelarwe nr. 1 esimesel lugemisel wastu wõtta, ja et I ning II lugemise wahel nõutawast kolmepäewasest waheajast kinni ei peetaks.

K. Tonkman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Riigi 1925. aasta lisaelarwet nr. 1 ei saa wormilisest küljest lisaelarweks nimetada. Ei saa teda nimetada lisaelarweks sellepärast, et temal puudub wastaw osa, tähendab tulude-osa, kus oleks ära näidatud, kust wõi millega kawatsetakse seda lisaelarwet katta. Harilikult, kui lisaelarwega esinetakse, näidatakse teiselt poolt, kust seda tulu saada, millega kulude osa katta, kas laenu teel, mõne summa ümberpaigutamise teel jne. Praegusel korral seda ei ole. Walitsuse poolt esitatud seletuskirjas ei ole seda öeldud ega ole seda ka aruandja öelnud, kuidas kawatsetakse neid wäljaminekuid katta, waid loodetakse lihtsalt hea tulewiku peale. Aga kuidas sinna heasse tulewikku saada, kas on selleks wabad summad riigikassas olemas, selle kohta aruandja ega Wabariigi Walitsuse seletuskiri sõnagi ei lausu.

Edasi. Kui nende küsimuste kohta eile rahaasjanduse komisjonis pikemad läbirääkimised olid ja kulude kohta üksikasjalisi arwulisi teateid nõuti, siis ei saadud mitte selget pilti sellepärast, et sotsiaaldemokraadid läksid sel koosolekul wäga ägedaks ja polnud neil erim lõbu neid küsimusi kuulata, mis ette pandi ning tehti ruttu ettepanek läbirääkimisi lõpetada ja päewakorras edasi minna. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kas Teie ei nimetaks, mispä-

rast see oli?) Ma nimetan seda ka. Mina küsisin nimelt seda: mis teeb portfelli ministri Karl Ast ja kust need kulud on võetud, millega Karl Ast ringi sõidab? Kas need ka siin eelarwes on? Siis tehti härra Jonas'e poolt kohe ettepanek, läbirääkimised lõpetada. Jäi täiesti selgusetuks, kui palju on ära kulutatud esituskuludest, esituskuludeks, mis on peatükk I, Riigiwanem, riigikantselei ja portfelli ministri, üles võetud. Toodi ette, et külaliste wastuvõtmine on kulunud tekitanud. Selle vastu ju waielda ei saa, et külaliste wastuvõtmine on kulunud tekitanud, kuid riigisekretäär andis selle kohta ülewaate ja ütles, et seal ülekulutusi olnud ei ole. Edasi küsisin mina: kui ülekulutusi selles osas olnud ei ole, kuhu läheb siis see summa, mis lisaeelarwega nõutakse? Kuhu kawatsetakse see 1.936.000 marka paigutada? Tuleb nii wälja, et meil on ülekulutusi olnud. Siis juhtisin weel tähelpanu selle peale, kas mitte portfelli ministri ei ole liiga palju siin ja seal kulunud teinud wõi liiga palju sõitused ette võtnud. Samuti küsisin, kas ta edaspidi kawatseb palju niisuguseid sõitused teha. Selle peale wastust ei saanud. Selle peale waigiti täiesti, öeldes, et meil ei ole aega praegu selle üle rääkida ja pandi ette läbirääkimised lõpetada. Nii jäi rahaasjanduse komisjonis täiesti selgusetuks, misjaoks see 1.936.000 marka nõutakse, milleks nad tahetakse ära kulutada. Riigisekretäär ütles selge sõnaga, et ülekulutusi ei ole olnud ja raudtee kulud 300.000 marka, need on ainukesed ülekulud; kuid need kaetakse raudteelt sissetulewatest tuludest, nii et see mingisugust differentsi esituskuludesse ei too. Kui niiviisi selgusetu kujul tahetakse küsimust arutada, siis ei saa niisugust korda kuidagi heaks kiita. Peab täitsa selge olema, kuidas kawatsetakse nõutud summat kulutada ja kuidas on eelmised esituskuludeks antud summad kulutatud. Kui pärast 1. detsembri sündmusi praegune Wabariigi Walitsus ametisse kutsuti ja Riigikogu poolt kinnitati, siis oli ministrite hulgas üks minister nimetatud, kellel ministri ühustada ei olnud — portfelli ministri. Kui küsiti, mis see härra minister tegema hakkab, siis öeldi, et tema on wahelülilis Wabariigi Walitsuse ja Riigikogu wahel. Tema informeerib Riigikogu Wabariigi Walitsuse tegewusest, et mitte niisuguseid arusaamatusi ei tuleks kui eelmiste walitsuste aegadel on olnud. Selles lootuses kinnitas ka Riigikogu

portfelli ministri ametisse, mis meil täiesti uudis ja lubamatu on rahwa praeguse majanduslikult kitsa seisukorra juures. Kuid senni ei ole see portfelli ministri waewaks võtnud oma ametikohuste täitmisele asuda, sest siis oleks tema tingimata tulnud ja Riigikogus esinenud ülewaatega, kuidas on seisukord riigis, kuidas on seisukord Wabariigi Walitsuse ja Riigikogu wahel jne. Seda tema ei ole aga teinud. Sest saadik ei ole teda ka palju Riigikogus nähtud, ainult paar korda olen teda Riigikogus näinud, kui sotsialistidel hädasti hääli tarwis oli, kui erakonnal häälest puudus kippus tulema, siis tuli Karl Ast Riigikogusse ja andis oma hääle ära. (L. Johanson, stp.: Ostke ta pilt ja waadake kodus!)

Juhataja A. Rei: Ma palun parlamendi kombe järele nimetada härra ministri, aga mitte Ast.

K. Tonkman (põl.): Eile kuulsin ka mina, et härra minister Karl Ast ütles hoolekandeseaduse puhul, et tema selle seaduse poolt on. Küll aga kuuleme ajalehtedes, et härra minister Karl Ast sõidab seltsidesse ja mujale koosolekutele, peab kõnesid ja saab selle eest päewa- ja sõiduraha ning seda kõik riigi arwel, riigi kulul, kuid oma otsekohestest ülesannetest on ta kõrwale kaldunud. Kuiwõrd see riiklikult tähtis on, seda mina ei tea, aga mina räägin oma arusaamise järele. Oleks wäga huwitaw olnud, kui härra minister oleks tulnud Riigikogusse ja andnud ülewaate, missugustel koosolekutel ta on käinud, missugused koosolekud riiklikult tähtsad on ja kuidas üldine rahwa meeoleolu on. Seda aga härra minister teinud ei ole. (Wahelhüüded pahemalt poolt: Kas teised ministrid ei käi? Kas sõjaminister omal kulul Saaremaal käis? J. Tiks, stp.: Meil ei ole teada, mis sõjaminister teeb! A. Jürman, põl.: Teil ei ole tarwiski teada!) Ma saan aru, kui wastawad ministrid käiwad wäljas, sõja-, sise-, raha- ja teised ministrid, siis on neil otsekohe oma ministri ühustada ja nende ministri ühustada osad puutuwad maakondadesse, aga härra minister Karl Ast'il seda ei ole, waid tema tegewus, sellekohaste juttude järele, pidi ametisse kinnitamise järele selles seisma, et tema pidi Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse wahel tegewuses olema. Nii et see on

täiesti õigustatud, kui teised ministrid sõidawad maakondadesse ja teewad seal ülewaateid, aga härra minister Karl Ast'il seda ei ole, temal ei ole mingisugust tema alla kuuluwaid osasid üle waadata ja sellepärast leian mina, et need esituskulud, mis selle peale wälja anda tulewad, kuidagi õigustatud ei ole. Ma usun, et härra aruandja minu kategoorilise küsimise peale wastab, kui palju on läinud portfelli ministri härra Karl Ast'i sõidukulud maksma ja kui palju neid weel kawatsetakse maksta, ning kui palju päewaraha-sid on wälja antud ja kui palju neid weel kawatsetakse wälja anda. (L. Johanson, stp.: Wälja antud minister Soots'ile.) Praegusel korral minul selle kohta ülewaadet ei ole ja sellepärast ei saa mina mingisuguseid parandus-ettepanekuid teha enne kui selles asjas selgus käes on, ja selgust on õigus nõuda igal rahwasaadikul, peab teada olema, mis üks wõi teine minister teeb ja mis tema oma tegewusega kätte saada tahab. (W a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t.) Ma saan sellest täiesti aru, kuiwõrd tähtis on praegu erakonna seisukohalt niisugune minister ametisse panna, kellel ministeeriumi juhtida ei ole. Sellest saan mina väga hästi aru ja sellepärast ei ole kuidagi soowitaw, et niisugune selguseta wahekord edasi kestab, waid mina loodan ja usun, et härra portfelli ministri otsekohe oma ametikohuste täitmisele asub ja seda tegema hakkab, mis tema ametissekinnitamisel kawatsetud oli. (L. Johanson, stp.: Rääkige sellest rukkiwihust, mis Teile pea peale kukkus!) Sellest olen mina juba kord rääkinud ja enam sellest rääkida ei taha. (L. Johanson, stp.: Noh, see jääb ajalosse!)

Edasi juhiksin ma tähelpanu selle peale, et lisaelarwed, mis Wabariigi Walitsuse poolt esitatakse, liiga hilja tulewad ja neid lisaelarweid tahetakse iga kord nagu läbi masindada, nii ka praegusel korral ja ei saa kuidagi selget pilti kätte, kuidas lugu on. Nii jäi ka selles kulu-osas selgus saamata, mis nõuti metsade peawalitsuse kantseleikulude katteks. Seal nõuti 2.862.500 marka. Komisjon tegi wäändused ja lubas 2.094.050 marka. See on üks väga halvasti kokkuseatud eelarwe, kui poole aasta jooksul tuleb puudu ainult kantseleikulusid 2 miljonit marka. Missuguse kalkulatsiooni järele on eelarwe kokku seatud, see jääb tõesti tumedaks. Minu teadmise järele,

kui käesolewa aasta eelarwe Riigikogus arutamisel oli, ei kärpinud Riigikogu niisugust summat maha metsade peawalitsuse kulude osas ja ei olnud ka kuulda, et eelarwe-komisjon oleks need kulud maha kärpinud, sest siis oleks härra põlutööminister esinenud wastawa parandus-ettepanekuga. Seda aga tehtud ei ole ja nagu näha peawad siin mõned muud põhjused olema. Nagu ma juba waremalt tähendasin, ei olnud wõimalik eile komisjonis selle suure masindamise tõttu selgusele jõuda ja selleks tegin wastawa ettepaneku, et lisaelarwe jaoks tuleks alankomisjon walida, selleks ja üksikasju läbi arutada, kus selge pilt oleks awanenud selle üle, missugused kulud tehtud ja missugused kawatsused weel ees on. See ettepanek lükati tagasi ja wõeti wastu eelarwe-osa, kuigi ta täiesti segaseks jäi. Ma tahaksin küsida härra aruandjalt, et ta nii lahke oleks ja ütleks, kuidas eelarwe-osas ainult kantseleikulusid üle 2 miljoni marga on.

Edasi esineti Wabariigi Walitsuse poolt weel wiimasel minutil sadamate süwendamistöõde eelarwega 425.600 marga suuruses. Põhimõttelikult ei ole selle summa andmise wastu nii-kui-nii midagi, sest sadamaid on tarwis süwendada, kuid jällegi peab selle korra wastu waidlema, et esitatakse eelarwe wiimasel momendil, seal ei saa ta üle waielda ega selgust muretseda, waid peab lihtsalt wastu wõtma. Nii ei saanud mina mingit selgust selle üle, miks ja kuidas see summa on tekkinud ja mil wiisil kawatsetakse seda ära kulutada. Üht aga peab eelarwete juures meeles pidama, et Wabariigi Walitsus, kui eelarwe juba kord on Riigikogu poolt wastu wõetud, peaks püüdma selle eelarwe järele käia. On täiesti arusaadaw ja selge omastkohast, et kõiki kulusid ei ole wõimalik ette näha ja sellepärast tuleb nii mõnigi kord lisaelarwega esineda. See on riikide elus otse möödapääsematu. Kuid seal peaks Wabariigi Walitsus ikkagi meeles pidama, et mitu ja mitu korda on Riigikogu kõnetoolilt seda toonitatud, et eelarwetega ei tohiks kuidagiwiisi hiljaks jääda. Teiseks peaks Wabariigi Walitsus jällegi tähele panema, et wastawate kulude katteks peawad wastawad tulud leitud olema. Kui põllumeeste rühma poolt on mõni seaduseelnõu esitatud, mis riigilt teatud wäljaminekuid nõuab, ehk kui eelarwe-osas wastawad paragrahwid on sisse wõetud, mis ka kulu tekitawad, siis seleta-

takse alati Wabariigi Walitsuse poolt järgmist: meil ei ole summasid, millega need kulud katta. Muude hulgas tuleksin mina meelde üht eelarwe-osa, mis 1923/1924. aastal wastu wõeti, see on põllumeestele ehituslaenu väljaandmine 25 miljoni marga suuruses. See 25 miljonit wõeti 1924. aasta eelarwesse, niisama wõeti ka wastu seisukoht, et see summa tuleb põllumeestele anda, kuid senni on ta ometi välja andmata. Seda küsimust on puudutanud hiljemini ka põllumeeste rühm, esinedes küsimisega, millal kawatseb Wabariigi Walitsus selle laenu välja anda. Seekord wastati jällegi: raha praegu ei ole, küsimus tuleb sellepärast edasi lükata. Wabariigi Walitsus andis isegi lootust, et laenuandmine wõib selle aasta esimesel poolel sündida. Nüüd läheb Riigikogu lähematel päewadel suwiwaheaega pidama, kuid see ehituslaenu summa, mis maal väga tarwilik on, jääb kindlasti välja andmata, ning isegi ei ole midagi sellest kuulda, kuidas ja mil ajal kawatsetakse sel alal põllumeestele wastu tulla. Nüüd aga tullakse, esitatakse lisaelarwe ja nõutakse jällegi krediiti. Väga imekspandaw on härra aruandja seletus, milles ta tähendas, et see summa, mida käesolewa lisaelarwega nõutakse — 18 miljonit — on niiwõrd väikene, wõrreldes eelarwega, et ta ei tähendaks midagi. Kui 18 miljonit väikene summa on, siis ei ole ka 25 miljonit, mis põllumeestele ehituslaenudeks määratud, kuigi suur, ainult 7 miljonit suurem kui käesolew lisaelarwe. Kuid selle põllumajandusliku ehituslaenu jaoks ei leidu pennigi raha, mitte niipalju, et osaliselt seda küsimust lahendada. Selle küsimuse juures öeldakse ainult: näidake wastaw summa. Oleks väga huwitaw küsida praeguse lisaelarwe juures, kuidas kawatseb Wabariigi Walitsus wastawaid summasid muretseda nõutawa summa kaffteks. Kuidas kawatseb Wabariigi Walitsus seda eelarwet teostada, kas metsade mahamüümisega, kullatagawarade wõi mõnede muude waranduste realiseerimisega? Kuid niimoodi umbkotis olla ei wõiks. Samuti ei wõi ka nii eelarwet esitada, nagu tehakse praegu, kus blanko weksel kätte antakse ja öeldakse: kirjutage alla, eks meie pärast näe, kuidas ära tasume, kuidas summa sisse nõuame.

Juhataja A. Rei: Faktiliseks märkuseks on sõna aruandjal.

Aruandja K. Kornel: Mina ju-

hiksin faktilise märkusena käesolewas küsimuses härra Tonkman'i tähelpanu järgmise asjaolu peale: härra portfelli ministril on käesolewas eelarwe-osas ainult niipalju tegemist, et tema nimi pealkirjas figureerib. Siin on nimetatud Riigiwanem, portfelli minister ja riigikantselei. Krediite nõutakse käesolewa eelarwega esimeses osas, see on Riigiwanemale, ja kolmandas osas — riigikantseleile, kuid härra portfelli ministri rale mitte, sest tema krediit kuulub II ossa.

Juhataja A. Rei: Kuna Riigikogu kaks tundi on töötanud, kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 12.15 min.

Pärast waheaga jätkub koosolek kell 12.45 min.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja A. Rei: Riigikogu koosolek kestab edasi.

J. Uibopuu (rhws.): Väga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Mina puudutan paari sõnaga lisaelarwet ja nimelt erakorraliste kulude osas riigikantselei, peatükk I, § 2 — wabadusristide, aumärkide walmistamise kulusid, milleks ette nähtud 750.000 marka. Olles wabadusristide annetamise lõpetamise seaduse aruandja pöörasin riigikantselei poole küsimisega, kus walmistatakse wabadusristid, sest sõjaministeeriumis nurisesid sõjawäelased, et wabadusristid on väga halwasti tehtud, neid tuleb ise üle wärwida lakkwärwiga ja tihti puhastada lasta, kui neid rinnas kanda tahetakse, muidu neid roostetatuna kanda on wõimatu. Selgus, et osa wabadusriste walmistatakse Tallinnas kellegi Kopf'i poolt, kellele tellimine antakse, kes aga omakord selle edasi annab kellegile härra Reite'le ning härra Kopf wõtab wahetatsuna ligi 50—60 marka. Ei ole soowitaw, et ettewõtja wahetalitajana esineks wabadusristide walmistamisel, kuna Reite neid palju odawamini walmistab, millest ka riigikantselei teab. Palun lugupeetud härra aruandjalt seletust, kas on rahaasjanduse komisjonis need asjaolud kaalumisel olnud. Kui see nii on, siis teen II lugemisel selle summa kohta wastawa wähandamis-ettepaneku.

L. Johanson (stp.): Kui öeldakse, et käesolew lisaelarwe on wiimasel silmapilgul esitatud, siis on see kahtlemata õige. Kuigi ta wõrdlemisi wäike on, oleks tulnud teda siiski warem esitada. Et temaga wiimase silmapilguni on wiiwitatud, siis tunnistab see ainult ühte, et ka seekord on käidud seda rada, mis eelmisedki rahaministrid, kes lisaelarweid wiimasel silmapilgul esitanud, mis on sisaldanud sajamiljonilisi wäljaminekuid ja mida on tulnud isegi pühapäewadel, 4—5 koosolekuga läbi arutada. Nagu eelmistel aastatel, nii ei ole ka praegune walitsus lahkunud sellest rajast, mis eelkäijad-põllumehed on tammunud. Sellest tuleks aga ükskord lahkuda. Härra Tonkman heidab rahaasjanduse komisjonile ette, et seda seaduseelnõu on liiga ruttu arutatud, isegi läbirääkimisi katkestatud. Kui läbirääkimisi katkestati, siis sündis see sootu teistel põhjustel. Komisjoni enamus leidis wististi, et härra Tonkman'il seaduseelnõu kohta midagi öelda ei olnud. Peale selle keerles härra Tonkman'i kõne ainult esituskulude ümber. Wististi hakkas ka komisjoni liigetel piinlik, kui nüüd, kus külalised on wastu wõetud, tagantjärele hakatakse neid kulusid, mis nende wastuwõtmiseks wälja antud, ette heitma, kuna ennem selle kohta seisukohta ei wõetud. Nende kulude juures, mis, nagu ajalehed on kirjutanud ja nagu põllumehed ise on tunnistanud, selleks wälja on antud, et wälisriikidega sõbralikkude wahekordade sõlmimist kergendada, nende kulude juures hakati isegi halba nalja tegema. See oli põhjus, mikspärast komisjoni enamusel piinlikuks läksid need jutud, millega härra Tonkman hakkama sai.

Härra Tonkman puudutas ka seal portfelli ministrit. Selleks on temal õigus. Kuid käesolewas seaduses ei ole mingisugust summat ette nähtud portfelli ministri jaoks. Käesolew eelarwe koosneb kõigepealt esituskuludest, milleks on ette nähtud 2 miljonit marka. Härra Tonkman'il on wäga selge, missuguseks otstarbeks see summa läheb. Tulge siia ja arwustage selle summa wäljaandmist niisamuti, nagu Teie tegite seda rahaasjanduse komisjonis. Teie teete kaks nägu, siin Teie ei tuleks ega kõneleks niimoodi, nagu rahaasjanduse komisjonis. Kui Teie tuleksite selle jutuga siia, siis saaksid Riigikogu liikmed Teie kõnest õige mulje, ja see mulje oleks wõib olla seesama, mida omal ajal kom-

munistid selle küsimuse puhul oleksid andnud. Mina isiklikult arwan, et ei ole kohane pärast külaliste wastuwõtmist tulla ja nõuda nende wastuwõtmiseks kulutatud summade tagasilükkamist.

Mis puutub kohtuministeeriumi eelarwesse, siis on siin wangide ülewõlpidamiseks ette nähtud 10 miljonit marka. Kes on selle juures süüdi. Ma ütlen, majanduslik kriis ja suur maksukoorem on selle juures süüdi. Kes on aga nende mõlema nähtuse juures süüdi? Teie poliitika (pöörab põllumeeste rühma poole), mida teie riigi rajamisest peale ajasite. See poliitika, mida tunnistas härra Martinson, et loodus on wali ja üksikud puud lämmatawad ja warjavad ära, mis on wäiksem. (M. Martinson, põl.: Mõtelge loogiliselt, tehke loogilised järeldused!) Teie arwate, et teie need üksikud puud olete, kes wõiwad kõrgele kaswada ja teil on kõlbline õigus teisi ära lämmatada. Seda õigust teil ei ole. Kui katsutakse kõrvaldada seda halba nähtust, et üksikud puud lämmatawad ära terve rahwa, siis olete teie esimesed, kes kisa tõstavad. Teie olete need, kes ikka ja alati igal silmapilgul uusi wõimalusi katsute luua, et suurt rahwa osa ära lämmatada. Teil ei ole aga selleks mingit kõlblist õigust. (M. Laarman, põl.: Kõnelemise monopool on Teie päralt.) Teil ei ole õigust kõneleda maksujõuetusest ja rahwa suurest maksukoormast, sest see on teie poliitika tagajärg ja üks kui teine on wesi teie weskile. Kõik need kurwad nähtused, mis ilmsiks on tulnud pankade ja äride alal, on teie seljatagusega seotud. Muidugi on see teie moraal! Teie olete isegi niikaugele läinud, et awalikkuse ette olete tulnud seletama seda looduse waljusega.

Edasi nõutakse lisaelarwega sõjaministeeriumile kulude katteks 3 miljonit marka. Kustutage see maha! See on teie esitaja, kes sõjaministeeriumi juhib. Mikspärast ei tulnud tema õigel ajal kulude nõudmisega. Sõjaministeeriumile ei ole kunagi summasid keelatud, temale on antud summasid, wõib öelda, pimedast peast. Ja ometi ei ole sõjaministeerium nende summadega läbi saanud. Sõjaministeeriumil on eelarwes ainult paragrahwid, mispärast wastawaid summasid ka palju kergem kasutada. Ja siiski ei ole wõimalik olnud kõiki kulusid ette näha ning sõjaministeerium tuleb lisaelarwega.

Peale selle on lisaelarwega nõutud wabadusristi aumärkide walmistamise kuludeks 750.000 mk. Kustutage see maha! Niisama on metsade peawalitsusele ja teistele asutustele summasid nõutud. Kõik need kulud, mis lisaelarwega sõjaministriumile nõutakse, tulewad kirjutada selle arwele, et teie esitajad walitsuses ei ole õigel ajal aru saanud, et nende kuludega läbi ei tule. Seda ei saa mingisuguseks paheks arwata, sest lisaelarwe on niisama loomulik nähtus, kui päris eelarwe, sest iga riigi majapidamises on terwe rida kulusid, mis aasta jooksul selguwad ja mis aasta lõpul kinnitamisele tulewad seadusandlikus korras. See on loomulik nähtus igas riigis ja ei saa seda ka meil ebaloomulikuks pidada. Ei saa ometi kõiki asju riigi elus ette näha, mis aasta lõpuni ette wõiwad tulla, nagu ei olnud wõimalik ette näha, et meil käesolewal aastal nii palju külalisi wastu tuleb wõtta.

Härra Tonkman on mingisugustel põhjustel — ma ei tea mis põhjused need on, kas ta on mõne isikuga rääkinud, kes eriti wihane portfelli ministri wastu — oma piigi terawama otsa pööranud härra portfelli ministri poole. Muuhulgas ütles ta, et portfelli ministri ülesanne on informeerida ja informeerida. Aga on inimesi, keda üldse ei saa informeerida. Kõige suurem patt, mis portfelli minister teinud, olla härra Tonkman'i sõnade järele see, et portfelli minister hoolekandeseaduse hääletamisel on öelnud „poolt“. Aga rohkem ta ei olekski tohtinud öelda, sest rohkem temalt ei küsitud. Kas teie arwate, et ta sel korral, kui tema käest küsiti, kas poolt wõi wastu, oleks pidanud rääkima mingisugusest ölekoost, mis kellelegi norespõlwes peale kukkunud. Mina usun, et portfelli ministril siiski niipalju taktitunnet on, samuti ka igal teisel Riigikogu liikmel, et ta niisuguste isiklike asjadega ette ei tule; kuigi igaihel on mõni sündmus elus, mida ette wõiks tuua. Aga sellega, nagu Teie, härra Tonkman, rääkisite mingisugusest ölekoost, mis Teile norespõlwes on peale kukkunud, ei tule keegi teine Riigikogusse.

Edasi heidetakse portfelli ministrile ette — ta pidawat kõnesid. Küsitakse, mis ta kõneleb, nõutakse, et tulgu portfelli minister ja öelgu seda. Seda ei saa nõuda, et portfelli minister tuleks Riigikogusse ja hakkaks kordama kõnesid, mis ta kuskil pidanud. Kui aga härra

Tonkman neid kõnesid kuulata soowib, mingi koosolekutele ja kuulaku seal, kuid mõttetu on nõuda, et neid kõnesid tuleks korrata siin. Pealegi on wõimatu sarnast asja Riigikogu päewakorda wõtta.

Edasi nõutakse — kelle kulul minister kõneleb? Kui summad eelarwes selleks olemas on, et ka portfelli ministri mõnda reisi sellest katta wõib, siis on kulude kätteks seaduslik alus olemas. Esitatud küsimuse juures wõib paralleelselt küsimus üles tõsta — kelle kulul sõidab härra kindral Soots ümber ja kelle kulul ta kõneleb? Olge head, wastake selle peale. Milleni meie sellega jõuame, kui nõudma hakkame, kelle kulul üks wõi teine minister sõidab, kas ausamba awamise pidule, wõi riigimõisatesse oludega tutwunema?! Peab tunnistama, et härra Soots'il kui sõjaministril, ei ole ülesandeks awalikkude kõnede pidamine. Ta wõib ametlikult kõneleda ainult paraadidel ja pidulikkudel juhtumistel. (J. Holberg, põl.: Aga keelatud ei ole.) Keelatud ei ole, aga kus wõetakse selleks tarwitatawad kulud. Ka portfelli ministrile ei ole kõnelemine keelatud. Mina arwan, et sõjaminister selle asemel, et kõnesid pidamas käia, peaks rohkem meie lennuwäge järele waatama ja püüdma selgusele jõuda, mispärast lennuwäes korduvalt õnnetusi ette tuleb. Kas on seal asjaajamine korraldus, wõi on õnnetuste põhjuseks midagi muud. Meil on täielik õigus nõuda, et püütaks seletada õnnetuse põhjusi lennuwäes. (A. Jürman, põl.: Selle peale peab portfelli minister wastama.) Küsimine ei ole esitatud mitte portfelli ministrile waid sõjaministrile. (A. Jürman, põl.: Kellele tehti ülesandeks wahakorda luua Riigikogu ja walitsuse wahel?) Kui Teie, härra Riigikogu abiesimees, portfelli ministri ülesannetest nii aru saate, siis peab oletama, et Teie neid ülesandeid ei tunne ja neid wõõriti ette kujutate.

Edasi tuletas härra Tonkman oma kõnes meelde ka põllumeeste poolt esitatud seaduseelnõu, mis Riigikogus tagasi lükati. Härra Tonkman, kas Teie julgete sarnaste eelnõudega ka maale oma walijate juurde minna, nagu seda oli uulitsate kogukonna ja riigi kulul puhastamise seadus. Missugused maksukoormad oleks see meie riigi peale pannud? See oli teie eelnõu, mis tuli Riigikogusse, aga waadake, sellest ei lähe teie kõnelema maale, selle waikite ära. Olge head, öelge maa-

rahwale, et teie niisuguseid miljardilisi maksukoormaid tahate rahwale peale panna, siis näewad nemad teie teist nägu. (K. Tonkman, põl.: Aga teede tegemise kohustused!) Teedetegemise kohustused ja kulud praeguse korra juures ei ole nii suured, kui nemad pannakse kogukonna ja riigi peale.

Peab ütleva, et wiimasel ajal on põlumeestekogude esitajad hakanud siin haruldaselt lopsakalt kõnelema: suurest masindamisest, laste hoolikast peksmisest, osadest, mis segased, leeritamisest, abiellumisest, rügementi minekust, suurtest wahedest, wiimastest sündmustest ja rukkiwihkudest, mis mõnele rahwasaadikule peale kukkunud lapseas.

See kõik on ju väga huwitaw, kuid sellel pole siin kohta ega otstarwet. Kuid nähtawasti on sealpool maad wõtnud mingisugune uus püüe, mingisugune uus taktika, mis ähwardab edaspidi Riigikogule ja rahwale väga huwitawaid jutte kuuldawale tuua härrade Tonkman'ide, Martinson'ide, Laarman'ide ja teiste suust. Ja teie saate selleks muidugi igat juhust kasutama, kuid seadusandlikku tööd see edasi ei wii. Härra Tonkman on täna kõnelenud õige palju, aga kui teie hakkate analüseerima seda, siis ei leia teie härra Tonkman'i kõnest lisaeelarwele mingisuguseid wastuwäiteid, mis wõiks ette tuua. Mis on siis räägitud? On märgist mööda lastud, on kõrwale kõneldud. Aga kas niimoodi wõib üks wana erakond, kellel niisugune suur ja kindel alus, kellel must maamuld on aluseks, kõnelda ja esineda, pealegi erakond, kus kõik suured puud on, kes lämmatada wõiwad wäikseid. Noh, teie lämmatate meid juba oma lehtedega, ärge hakake meid lämmatama oma kõnedega. (M. Laarman, põl.: Kas Teie, härra Johanson, härra ministri aset täitsite?) Ei, mina täitsin oma aset. Mind ei tõmmata nii nõorist, nagu mõnda teist meest tõmmatakse.

Riigikassa juhataja P. Öpik: Austatud Riigikogu liikmed! Härra Tonkman arwustas oma kõnes esitatud lisaeelarwet väga terawalt ja süüdistas Wabariigi Walitsust, et selles esitatud eelarwes mõned wormilised puudused olemas. Üheks peapuuduseks pidas härra Tonkman seda, et ühes kulude osaga ei ole esitatud wastawalt paralleelne tulude osa, sellega ei ole näidatud, millega on

wõimalik lisaeelarwet katta. Seda puudust tundis ka Wabariigi Walitsus lisaeelarwe esitamise juures ja see puudus on ka alla kriipsutatud wastawas seletuskirjas, nimelt seal on tähendatud, et aasta esimesel poolel on wõimatu lisatulusid ette näha. Meil seati põhieelarwe 1925. a. peale kokku, just kõige täielikum oli tulude osa, kus oli püütud nii täpselt kui võimalik olemasolewate andmete ja kogemuste põhjal kõiki tulusid sisse wõtta. Wabariigi Walitsus arwas alguses võimaliku olewat eelarwesse sisse kalkuleerida ka tulusid, mida praegu tegelikult ei wõeta ja mille kohta seaduseelnõud weel Riigikogu poolt wastu wõtmata. Kuid Riigikogu ei leidnud võimaliku olewat sarnaseid tulusid arwesse wõtta.

Näiteks on sisse antud uued maksuseadused selsamal päewal, kui lisaeelarwe oli rahaasjanduse komisjoni antud. Rahaasjanduse komisjoni päewakorras oli nimelt jõesuude süwendusmaksuseadus, missugusest tulust kawatseti katta süwendustööd, mida Peipsi järwel tahetakse ette wõtta ja milleks lisaeelarwes krediiti küsitud.

Praegu on absoluutselt wõimatu ära näidata, kust lisaeelarwe katteks tulusid saab, wõib ju olla, et tuleb rohkem sisse, kui algeelarwes kalkuleeritud oli, wõib olla aga vähem. Kui meie hakkaksime mittetäpsete ja väga nõrgal alusel seiswate kalkulatsioonide põhjal lisaeelarwe katteks tulusid näitama, siis ei oleks see wist õige. Wabariigi Walitsus ei taha nõrgalt põhjendatud andmetega ja arwudega esineda.

Teiselt poolt on ilmsiks tulnud lisawäljaminekute tegemise wajadus. Need lisakulud, mis siin esitatud, on ainult üks osa lisaeelarwest, mis arwatawasti sügisel tuleb. Praegu on aga niisuguseid lisakulusid ja lisakrediite nõutud, ilma milleta ei saa mingil tingimisel läbi, juhtumisel kui Riigikogu laiali läheb. Wõtame näiteks wangide toitmise. Wangisid tuleb toita, kas krediiti on wõi ei ole. Kui krediite ei ole, tuleb seadusewastaselt talitada, tuleb krediitidest üle minna, tuleks kodanliku julgusega talitada, aga see siiski kord ei ole. Parem on ära kasutada momenti, kui Riigikogu weel koos ja paluda Riigikogult wastawat täiendus-krediiti. (E. Weberman, rhsw.: Miks nii hilja?) Sellepärast on see nii hilja tulnud, et nende lisa wäljaminekute wajadus on ka hilja selgunud. Wõtame wangide arwu. See on suurene-

nud aasta algul. Wõiks ju oletada, et see möödaminew nähtus on, kuid raske on kontroleerida kõike kohe kui nähtus ilmsiks tuleb. Peab läbimõeldud ja põhjendatud lisaelarwega esinema ja ainult mitme kuu andmed lubawad oletusi teha.

Wõtame härra Riigiwanema esituswäljaminekud. Meil tuli täitsa ootamata külaline ja wäljaminekuid tuli rohkem teha ning esineda krediidi täiendamise nõudmisega. Sama lugu on ka Peipsi jõesuüwenduskrediidiga.

See küsimus oli esimest korda üles wõetud alles 16. märtsil metsaparwetajate koosolekul Tartus ja ulatas alles wastawate ametkondadeni sel ajal, kui põhieelarwe juba wastu wõetud oli. Kui meie hakkame iga lisanõudmisega esinema kohe kui wajadus tekib, siis ei saa meie kahe wõi kolme lisaelarwega aastas läbi waid meil tuleb wõib olla 20 lisaelarwega esineda. Iga wäiksema kui nõudmisega kohe esineda on raske ja tuleks sagedamini Riigikogu tülitada. See läheb raskeks meile ja ka Riigikogule. Mis puutub kulude katmisesse, siis pööran ma tähelpanu selle peale, et ka eelmistel aastatel on lisaelarweid esitatud ilma katte ära näitamata. Ka läinud aastal, esimese lisaelarwe juures jäi näitamata tulude osa, kuid kunagi ei ole sellepärast Riigikogus takistusi tehtud. Rahasjanduse komisjon on isegi omal ajal soowitanud, et ärge esitage lisaelarwet waid näidake üldlauses, et katta saab nii ja nii. Kuid praegu üldlausestega ka ei saa midagi lubada. Täitmata tuleb jätta hädakorral see osa eelarwest, kus king wõib olla nii wäga ei pigista, kuid on wäga palju hädalisi wäljaminekuid, ilma milleta kuidagi läbi ei saa. Peab ikka nii talitama, kuidas rahakott lubab. Muuseas on härra Tonkman küsinud, mispärast nõutakse siin nii suuri summasid kui neid katta ei saa ja põllumeestele laenusid wälja ei anta. Selle kohta pean ütleva, et põllumajanduslikke laenusid antakse wälja jõudumööda. Ühekorruga seda teha ei saa, sest wõib olla ei saa siis teisi hädapäralisemaid wäljaminekuid katta. Seda ma selgitasin ka rahasjanduse komisjonis. (M. Martinson, põl.: Meile on see uudis. Kuuleme seda esimest korda.) Austatud härra, seda küsimust on rahasjanduse komisjonis selgitatud ja et see küsimus siin üles tõstetud saab, ei wõinud ju keegi ette aimata. (M. Martinson põl.: Meil on selleks eri-

line orgaan loodud. L. Johanson stp.: See on sõjaministri ja tema adjutandi jaoks.) Kui siin tähendatakse, et andmed seletuskirjas mitte täielikud pole ja et komisjonis tulid mõned asjaolud ilmsiks, mis wõimaldasid arusaamatusi, siis pean ütleva et eelarwe kokkuseadmisel tulewad alati niisugused asjaolud ette, mis järjest parandusi arutamise ajal wälja kutsuwad. Arwesse wõttes lühikest aega on parandused iseäranis arusaadawad ja loodan, et härrad Riigikogu liikmed leiawad ka käesolewal juhtumisel wabandawaid põhjusi. Ma ei taha mitte öelda, et see hea ja korrapärane on, kuid andmeid ei saanud nii kiire korras kokku koguda. Kui liikatakse lisaelarwe puht wormilistel põhjustel tagasi, siis tekiks raske seisukord. Metsade peawalitsuse postikulud on läbi, talitada, opereerida aga tuleb ja metsade peawalitsus on asutus, mis annab sissetulekuid riigile ja seda asutust mõneks ajaks seisma panna, kunni kord hiljemal ajal lisakrediiti saab, oleks kardetaw ja rahwamajandusele suureks löögiks. Niisama süwendustöödega. Wabariigi Walitsus ei kawatsenud esineda lisaelarwega, kuid pärast kui lisaelarwe oli esitatud, tuli täiendaw ettepanek. See ei ole mitte täitsa õige kord, aga mis teha kui wiimasel silmapilgul alles wajadus selgus ja sellepärast tuli ettepanek teha weel siis, kui lisaelarwe oli juba rahasjanduse komisjonis. Wabariigi Walitsus nägi ära, et kahju ulataks mitme saja miljonini lihtsalt sellepärast, et jõed on kinni ummistunud, mille tõttu ei saa metsamaterjaali wälja parwetada. Algu sees arwati, et küsimust saab teisel teel lahendada, sest loodeti et saab tasuta puid süwendajate kütteks, kuid wiimaks tuli wälja, et seadus lubab küll metsa anda aga mitte walmis küttepuid süwendustöödeks. Sellepärast palun wormiliste puuduste peale mitte rõhku panna, Wabariigi Walitsus ei ole selles süüdi. Palun neid summasid mitte keelata.

Portfellita minister K. Ast: Austatud härrad Riigikogu liikmed! Ma ei saa kahjuks oma aega, mida mul wäga wähe on ja mida ma wäga hindan, palju kulutada härra Tonkman'i kõnele wastamiseks, sellepärast seletan ainult mõne sõnaga neid ülesandeid, mis minul täita ja kuidas mina ise olen mõistnud neid ülesandeid hinnata. Enne aga paar faktulist märkust. Siin on miski asja pärast

kistud käesolewa lisaeelarwe puhul ka portfelli ministri kulude küsimus päewakorrale. Kommisjoni aruandja kui ka mõned teised härrad on seletanud juba, et minul selle eelarwega tegemist ei ole. Ma elan oma eelarwe põhjal ja seal on kõik ette nähtud. Seal on täpne summa kalkuleeritud terve aasta kohta. Seal sees on palgad, sõidu- ja päewarahad, mida ma tarwitan, ja ka summad, mida oma asjadewalitsejal lasen kasutada. Lõpuks on seal oma esituskulud ja ka kantseleikulude summa, wiimane seisab peaaesjalikult koos telefoni kuludest, sest muid kulusid minu kantseleil ei ole, kuna riigikantselei teeb enamasti selle töö ära, mis minul tarwis teha on. Seal on ka minu esituskulud, 50.000 marka, nii et ma ei waja teiste ministrite ega Riigiwanema summasid. Peale selle on mul informatsiooni kulud ette nähtud, mille eest Eesti keelest wõõrastesse keeltesse tõlkeid tehakse, kuid on ka juhtumisi, kus wõõrast keelest tuleb tõlkida Eesti keelde. Kui mina enda initsiatiiwil midagi teen, siis katan oma isiklikust summast. Reisikulud katan ma ettenähtud sellekohasest summast, sest mina ei organiseeri endale miitinguid, waid kõnelen ainult seal, kuhu mind kõnelema on kutsutud, ja kus mingisugune suurem juhus päewakorral, näiteks mõni hariduskongress. Miitingutel ma kõnelemas ei käi. Minu ülesanded olid läbi kõneldud härra Riigiwanemaga, siis kui mind walitsusse kutsuti. Minu ülesandeid nähti selles, et ma pean informatsiooni ja propagandat korraldama ja seda kahes suunas — wälismaal ja sismaal. Mis wälispropagandasse puutub, siis wõin ainult niipalju öelda, et esimesel kahel kuul ei olnud wõimalik palju korda saata, sellepärast et sellekohaseid sidemeid ei olnud weel olemas. Kui te aga wõtate Euroopa lehed kätte, siis leiate igast suuremast Euroopa lehest informatsioone, mis minu ametkonnast wälja läinud, küll üksikute artiklite küll mõnel muul näol. Seal te küll minu nime ei leia. Teie ei leia sealt ühegi autori nime, sest artiklites, mis Eesti kohta ilmunud, on wast kolm wõi neli autori nime, teised kõik ilma. (W a h e l h ü ü e K. T o n k m a n 'i, põl. poolt.) Teile, härra Tonkman, ei ole ma kohustatud mingisugust aruannet tegema. Teie teenistuses ei ole ma 10 minutitki seisnud ja loodan ka edaspidi mitte seista. (J. H ü n e r s o n, põl.: W a a t, k u s o l i w a s t u s.) Mina annan oma tegewusest aru

härra Riigiwanemale ja Wabariigi Walitsusele. Seda olen ma ka teinud iga koosoleku järele. (W a h e l h ü ü d e d j a m ü r a p a r e m a l p o o l. J u h a t a j a k ö l i s t a b.) Samuti olen alati wõtnud Riigiwanemalt tarwilikud wolitused selleks, et walitsuse nimel üht wõi teist awaldust teha, ükskõik kus see ka ei sünniks. Mingisugusele rühmale wõi üksikule Riigikogu liikmele ei tunne ma end kohustatud olema aru andma. Riigikogu poolt ei ole minu käest kunagi aruannet küsitud ja niipalju kui ma sennist praktikat tunnen ei ole wiisiks ministrite käest aru pärida, wälja arwatud muidugi mõnel üksikul juhtumisel, mis kodukorras ette nähtud. Kui mõnel Riigikogu liikmel on põhjust minult eriliselt aru pärida, siis olge lahke ja esinege arupärimisega. Selleks on kodukorras tee ette nähtud ja ma ei keeldu wastamast. Mingit üldist informatsiooni ei ole ükski walitsuse liige kunagi andnud ja ei ole ka mina seda sunnitud tegema.

Ma kaldusin pisut kõnes kõrwale.

Mis puutub wälisinformatsiooni, siis ütlen weel kord, et teie ei leia ühtegi suuremat Euroopa lehte, mis keeles teie seda ka ei wõtaks, kus ei oleks sees minu ametkonnast wäljaläinud informatsiooni. Kuidas mina seda teen, missuguseid teid ja sidemeid selleks tarwitan, sellest ei kõnele ma ei härrale Tonkman'ile ega ühelegi teisele härrale, wastasel korral oleks minu tegewus homme wõi ülehomme seismas.

Teine osa informatsioonist on puhtsisemaaline. Olen püüdnud seda jõudmööda teha nii palju kui Eesti seltskond selles wastu on tulnud. Olen püüdnud luua wastawaid korraldusi ja olen selles ka mõningaid tagajärgi saawutanud. Ma ei ole inimene, kes hoopema tuleb oma ülesannete kordaminekuga ja üksik inimene ega üksik ametkond ei saa siin tea kui palju ära teha, kui seltskond ise wastu ei tule ja oma korraldustega kaasa ei aita. Ma ei wõi öelda, et Eesti seltskond oleks olnud wastutulematu. Kõik minu kokkupuutumised olgu seltsidega, organisatsioonidega wõi silmapaistwamate isikutega on jätnud järele wäga hea mulje. Iseäranis wastuwõtlikuks pinnaks tuleb lugeda noorsugu. Mul on nendega pea igas linnas kokkupuutumist olnud, iseäranis koolidega, koosolekute korraldamise teel jne. See on sündinud ikka õpetajate kontrolli all ja õpetajate juuresolekul. Ma pean ütleva, et seal on riiklikku waimus-

tust rohkem, kui teistes ringkondades. Mujal tullakse hindama Eesti riiki sellelt seisukohalt, kui palju ta aineliselt ühele wõi teisele isikule pakkuda suudab ja tõeliselt ei ole Eesti riik weel kuigi palju suutnud pakkuda. Paljudel on majanduslik seisukord praegu halwem, kui ta Wene tsaariajal oli ja sellepärast kalduwad need ringkonnad Eesti iseseiswust ja riiklust teisiti hindama. Noorsoo hulgas seda ei ole, seal hinnatakse meie riiki esimeses jones sellelt seisukohalt, mis ta meile kultuuriliselt pakkub tänapäew ja ka tulewikus. See on väga rõõmustaw nähtus. Minul ei ole wõimalust olnud ajalehti kasutada erilise isamaaliku kultuurilise propaganda jaoks, aga ma olen püüdnud organiseerida noori inimesi, et nad edasi arendaksid riiklikku mõtet. Olen nii palju, kui seda minu füüsiline jõud lubanud, maad mööda ringi sõitnud ja kõnedega ning inimestega isiklikult kokku puutudes ja läbi käies sedasama teinud. Tagant järele olen kuulnud, et mõnes ringkonnas on kahtlus tärnanud, et ma oma kõnekoosolekuid ja kokkupuutumisi inimestega ja organisatsioonidega kasutan parteilise propaganda tegemiseks. Oleksin mina oma kõnekoosolekutel endale rohkem lubanud, kui seda Eesti wabariigi minister lubada wõib, siis oleks wist kõik ajalehed, eestkätt parempoolsed, kära täis olnud. Siia maani ei ole ma leidnud selle kohta ühtegi rida, ühteainsamatki etteheidet, et ma oma kõnekoosolekutel kuidagi wiisi oleksin kõrwale kaldunud. Ma kõnelen linnades ja kohtades, kus sajad ja tuhanded pealtkuulajaid, kus ajalehemehed juba warakult kohale ilmuwad ja kõik noteeriwad. Kui ometi mõnelt maakosolekult, mis raudteest 40 wersta kaugel peetakse, nagu näiteks rääkis hiljuti härra Wain, tuuakse teateid, olgugi moonutatud kujul, ja kui kõike, mis seal öeldakse, osatakse otsekohe kinni naelutada, isegi mõni wääratus, keeleline wiga püütakse kinni naelutada, kuidas on siis wõimalik, et mina, kes olen linnades kõnelenud, mööda olen pääsenud, nii et weel üheski ajalehes etteheidet pole ilmunud? Küllap olen mina ikka osanud kõnèsid pidada nii, et neis parteilikkude pole leidunud. Ma kuulsin küll pühapäewal nädala eest, et üks põllumeestekogude liige ja Riigikogu liige Wiljandis olewat rääkinud, et mina pidawat parteilikke koosolekuid ja organiseeriwat erakonda. (W a h e l h ü e p a h e m a l t p o o l t : K e s s e e o l i , k e s s e e o l i ? !)

Minule kanti sellest Wiljandis kaunis täpne informatsioon ette ja ma oleksin wõinud selle peale reageerida... (L. J o h a n s o n , s t p . : W ä g a õ i g e .) ... aga olen mõelnud, et tonksimiste lahendamise ei ulata lõppude-lõpuks minuni ning et nende peale wastata, reageerida oleks ülearune. Kuid see härra ei osanud näidata ühtki, ega ka nimetada ühtki juhust, kus ma tõepoolest parteimehena oleksin esinenud. Jah, mina esinesin küll kord parteiliselt, see oli 1. mail Tartus, kuid seda tegin ma oma organisatsiooni kutsel ja seal ei rääkinud ma enam kui minister, waid sellena, kes oma erakonna eest wäljas. Kuid kus mina ministrina olen esinenud, seal ei ole mina enesele mingisugust parteilikkust lubanud.

Üldse näen mina, et mõnele ei näi koalitsiooni-walitsus meeldiwat. Miks peaks ta ka meeldima? Poliitikas on ju väga palju ebameeldiwaid asju. Kui kuskil soow walitseb, wõi kui keegi katsub sellest walitsusest lahti saada, siis on portfelliga minister wiimane kants, mille wastu maksaks tormi joosta... (A. A n d e r k o p p , t ö e r . : W ä g a õ i g e !) ... sest ega mina enne walitsusest ära ei lähe, kui üldise kriisi puhul. Sarnaseid süüdistusi teie minule juba ette tuua ei saa, mis mind warem walitsusest lahkuma sunniksid. (J. H ü n e r s o n , p ö l . : E g a s a r n a s t a m e t i t n i i k e r g e s t i e n a m e i s a a .) Kas portfelliga ministri koht edaspidi weel jäetakse ja kes seda kohta täidab, selle küsimuse peale oleks warane wastata ja see ei ole weel selge. Kahjuks on minul see tunne, Riigikogu meeoleolu arwesse wõttes, ja suur hulk wõimalusi kõneleb selle poolt, et meil portfelliga ministri koht ära kaotatakse. See on üheks põhjuseks olnud, miks mina ei ole saanud oma tegewust sel määral arendada, kuidas see wõimalik oleks olnud. Meil näiteks on olemas välisministeeriumi juures oma eriline kaunis hästi korraldatud informatsiooni büroo. Siis on meil weel informatsiooni osakond büroo nime all tegutsemas kaubandus-tööstusministeeriumi juures, ning teiste ministeeriumide juures on ka olemas informatsiooni osakonnad, kui mitte täielikus mõttes, siis on neil ometi statistika ametnik olemas. Kõik need informatsiooni keskkohad wõiksid ühendatud olla; oleks walitsus wõinud sellega ühineda, oleksid kõik informatsiooni kohad minule allunud, peale selle oleks välisministrile jäänud wast weel paar erilist

ametnikku, kes välisministrit oleks informeerinud ainult neis asjus, mis kõige kitsamad ja spetsiaalsemad asjad. Mul oli alguses see kawatsus, aga pärast seda, kui mul mõned läbirääkimised ministritega olid, millest minule selgus, et tulewikus portfelli ministri koht püsima ei wõi jääda, siis ei söandanud mina neid informatsiooni asutusi, mis praegu üksikute ministriumide juures olemas, lõhkuma hakata — teiselt poolt neid küll jälle ühendades — sest sarnane tee oleks eeldanud, et meil käsil ministriumide korraldamise küsimus, wõi et lihtsa kokkuleppe wõi mahategemise teel kindlaks jääb, et portfelli ministri koht püsiw on ja et selle kätte jääb informatsioon ning propaganda, nii välis- kui sisemal. Nüüd esiteks ei taha ükski minister oma informatsiooni asutust käest ära anda ja teiseks wõiks see wäga halbu tagajärgi anda. Ütleme, kui juhtumisel, kus uut portfelli ministrit asemele ei seata, portfelli ministri koht ära kaotatakse, — kuhu jääb siis ühendatud asutus, mis nüüd jällegi ära lõhutakse. Need informatsiooni üksused peawad jällegi tagasi minema oma endisesse ministriumi ja seal asjaga uuesti peale hakkama. Siin on tõesti suur deffekt. Kui tõesti neid informatsiooni asutusi oleks wõinud ühendada, siis oleks suudetud rohkem ära teha. Neid on praegu kaks, mina ise ja ametnik. Kuid kui oleks, ma kordan, need asutused ühendatud — praegu on välisministriumis 4—5 ametnikku informatsiooni osakonnas — ühise juhi alla, siis oleks suudetud rohkem ära teha, kui seda praegu tehtud on. Kõige selle wastu on aga ametkondade mentaliteet seisnud ja pealegi on ametkondade kartused põhjendatud sellega, et ei wõi ju siduda oma informatsiooni isikuga, kelle püsiwust ainult päewade ja kuudega loetakse.

See oleks üldiselt, mis ma wõin enese tegewuse ja oma ülesannete kohta öelda. Mis puutub erilise wahekorra pidamise Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse wahel, siis on ju sellest alguses räägitud. Ma olen ajakirjanikke informeerinud ja sellejuures selle peale tähendanud, et ka sarnane informatsioon minu ülesandeks on. Aga seda ülesannet ei saa nii mõista, nagu on seda teinud siin wäga lugupeetud Riigikogu liige Tonkman, kes arwab, et portfelli minister peab iga ministriumi alal, nagu mõni sõnaraamat wõi leksikon olema, kes automaatselt wõib

tema poole pööratud küsimustele wastused anda. Minul on tulnud küll anda kõigi ministriumide alalt informatsioone. Aga see on nimelt siis, kui minu poole pööratakse ja öeldakse, et see ja see härra jõuab, ütleme, nädala pärast siia, teda tuleb informeerida, ja nimelt kõigi ministriumide alal. Mina pööran wastawate ministriumide poole ja palun sealt lähemaid teateid ning lõpuks ühendan nad kõik, see tähendab kogu saadud materjaali. Aga niisuguse materjaali, mille kohta ministriumi olemas ei ole, koguni ma ise. See on puhtkantseleiline töö. Selle järele ühendan ma kogu informatsiooni ja annan välja. Eelmisel korral näiteks oli seda 32 lehekülge ja ma arwan, et see nõudis hulka tööd. Härra Tonkman, kes arwab, et mul mitte midagi teha ei ole, wist küll nii lühikese ajaga selle tööga hakkama ei oleks saanud. Ma ei taha härra Tonkman'i wõimisi kuidagi wiisi hinnata, aga pean tähendama, et mul on ikka teatud wilumus olemas nii ajakirjanikuna kui ka kirjanikuna. Nii annan ma siis informatsiooni, aga mitte kui leksikon, waid peab minu poole pööratama aegsasti, et ma wõiksin täpselt ja korralikult teateid koguda.

Mis puutub mõnessa ressoori, näiteks sõjaministrium, siis ei saa mina informatsiooni anda üksikasjade üle, waid kui tahetakse informatsiooni saada meie sõjawäe korralduste kohta, siis ma räägin härra sõjaministriga kokku, kuipalju on wõimalik awaldada ja missuguseid materjaale wõib anda teadetepärijatele. Kui aga teie tahate teada saada, mispärast Lasnamäel lennuõnnetused on, siis ei ole mina mitte tehnik, see ei ole minu eriala ja seal ei saa ma uurimisi toime panna, samuti ei saa ma wastata, mispärast on teedeministriumil tarwis jõe süwendamiseks krediiti ja mispärast seda krediidinõudmist warem ei esitatud. See on detail, see ei puutu minusse, selleks on Riigikogu poolt wastaw minister ametisse seatud, kes tarwiliku wastuse selle peale wõib anda, mina aga saan üldist informatsiooni anda. Mis puutub sellesse, nagu härra Tonkman täna arwas heaks kõnetoolilt öelda, et mispärast portfelli minister ei ole seletanud, missugune wahekord walitseb Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse wahel, siis pean tähendama, et härra Tonkman teab wäga hästi, missugune wahekord walitseb Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse wahel,

sest tema on ka üks wahekorra tegijatest ja kas ei olnud ta tänane kõne ka omamoodi wahekorra loomine Riigikogu ja walitsuse wahel. Kui ma kunagi peaksin sarnast informatsiooni andma, siis ainult Riigiwanema loal ja Riigiwanemaga kokku rääkides selle üle, mida ma öelda tohin ja mida ma ütlemas pean, nii et ma arwan, selles ulatuses, kuidas ma Riigiwanemaga ja praeguse walitsusega kokku leppisin, selles ulatuses olen ma ka oma ülesandeid täitnud. Kui kellelgi peaks huwi olema erilisi uudiseid teada saada, siis palun mina isiklikult pöörata minu poole. Minu kantselei asub ainult 20 sammu Riigikogu üldkoosoleku saalist ja mina olen walmis alati wastu tulema, aga ainult teatud kellaajal, sest et minu aeg on täpselt wälja rehkendatud. Ma olin tänagi sunnitud paarile inimesele kokkusaamise ära ütlemas, sest et pidasin tarwilikuks Riigikogusse tulla ja oma seisukohalt küsimiste peale seletust anda.

K. Tonkman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Pean tunnistama, et minu tänasel kõnel on palju suuremad tagajärjed olnud, kui ma esialgu lootsin. Härra portfelli ministri arwas heaks Riigikogusse tulla ja seletust anda ja wõib olla nii mõnegi küsimise peale on wastus saadud. Et aga härra minister arwas heaks, nii öelda üheteistkümnendal tunnil, kus Riigikogu suwewaheaega läheb pidama, just eriti minu kõne puhul tulla seletust andma, see minu arwates õige ei ole, sest härra minister oleks pidanud seda warem tegema.

Mis puutub sellesse, nagu härra minister ja aruandja tähendasid, et mina olewat seda küsimust sidunud kulude küsimusega, mille koht siin ei olewat, sest portfelli ministri kuludest ei olewat siin üldse juttu, siis pean tähendama, et kui härrad Riigikogu liikmed waatawad riigi 1925. a. lisaelarwet, mis Wabariigi Walitsuse poolt on esitatud, siis näewad, et peatükk I § 4. esitus — 1.936.000 marka on ja selle pealkiri — korrallised kulud, Riigiwanem, portfelli ministri ja riigikantselei. (W a h e l h ü ü d e d.) Esimene jagu — Riigiwanem — see on täiesti selge. Kui mina küsisin rahaasjanduse komisjonist selle kohta aru, mis portfelli ministri teeb ja kas tema kulud ka siin sees on, siis tegi kohe Riigikogu liige härra Jonas ettepaneku küsimus ära lõpetada ja selle peale wastust mitte anda.

Sellepärast wõtsin täna siin selle küsimuse üles, et selgust saada, kas on portfelli ministri kulud ka siin sees wõi ei ole. Peab ju ometi üks koht olema, kus järele küsida wõib, kui wastawas komisjonis seda teha ei saa.

Mis puutub härra ministri tänasesse kõnesse ja ülesastumisesse, kus tema selgel sõnal ütles, et tema ei seisa Riigikogu teenistuses... (W a h e l h ü ü d e d.) ... üksiku Riigikogu liikme teenistuses, siis mina arwan, et igal Riigikogu liikmel on minu teada see õigus, et tema wõib küsida, kas arupärimise teel wõi otsekohe Riigikogu koosolekul, kuidas ühe wõi teise asjaga lugu on. (W a h e l h ü ü d e d k e s k e l t.) Just wõib ja muude hulgas ka Teie, härra Weberman, ja teised. Härra Johanson küsis sõjaministri käest, kuidas oli lugu tema kõnekoosolekuga. Mina arwan, et minu küsimised mitte ülearused ei olnud.

Austatud Riigikogu liikmed! Härra minister ütles, et temal olewat kaks ülesannet: informatsioon wälis- ja sisemaal. Kui see tõesti nii on ja tema ametisse seadmisel tema ülesannete hulka ei ole wõetud, et tema peab Riigikogu informeerima, siis on meie rühmale antud mitte õige informatsioon. Kui Wabariigi Walitsuse kokkuseadmine päewakorral oli ja muude hulgas ka portfelli ministri koha asutamise küsimus, siis öeldi selgel sõnal meie rühma esitajale, et portfelli ministri peab olema see, kes Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse wahel peab kindla sideme looma ja selles mõttes hääletasime meie ka portfelli ministri poolt. Waadake, sel teadmisel arwasin mina ja minu rühma liikmed, et portfelli ministriil on ka see ülesanne, et ta peab Riigikogu ja Wabariigi Walitsuse wahekorda esitama. Seda ei ole senni olnud ja sellepärast loen täiesti õigustatud olema seda küsimust arutada, sest üldistes joonetes puutub rahwaesitus Wabariigi Walitsusega kokku siis, kui on eelarwe arutamine. Mina leian enesel täieliku õiguse olewat seda küsimust puudutada ja küsida, kuidas on lugu portfelli ministriga, kas asub tema ometi ükskord nende ülesannete täitmisele, millest meie rühm informeeritud on. Kui aga härra minister tuleb ja ütleb, et mina ei ole kohustatud seda tegema, siis leian mina, et see on küll üleaarune härra ministri suust sarnast asja siit otse rahwaesitusele ütlemas tulla. Edasi tähendas härra minister, et Eesti seltskond on alati lahke olnud wastu

tulema. Mina ei saa aru, missugune seltskond siis weel peab tulema. Härra minister on ju ka eestlane, mispärast ei saa mitte wälja tulla juttu tehes Eesti seltskonnast. Weel tähendas härra minister, et noorus saab kõigist aru ja et meie noorsugu hindab meie tulewikku ja meie minewikku. No mina arwan, et ka wanemad peawad aru saama ja neile, kes sellest mitte aru ei saa, tuleks selgeks teha. Härra minister tähendas weel, et ta ei ole kõrwale kaldunud, waid on kõnelenud sellest, sealjuures mitte puudutades erakondlikku asja. Mina ei ole seda ka sugugi öelnud, waid mina ütlesin seda, et härra minister on need ülesanded täitmata jätnud, mis tema peale on pandud. (T. Kalbus, tõer.: Sõnu teete palju ja sisu wähel!) Teie andke rohkem sisu. (E. Weberman, rhsw.: Öelge, mis sihil Teie räägite?)

Mis puutub härra Johanson'i kõnesse, siis tahaksin mina lühidalt selle peale wastata, et härra Johanson toob küsimuse teisest seisukohast wälja. Mina küsisin lisaelarwe arutamise korral komisjonis, et kas on üle kulutatud wõi ei ole. Aruandjalt selle peale otsekohest wastust ei saanud, aga härra riigisekretäär andis wastuse, et ülekulutusi ei ole, on summadega wälja tuldud, on olemas ainult raudtee arwe, kuid siin on ühest taskust teise panemine, missuguse selektusega mina üldistes joontes täiesti rahule jäin. Kuid kui ma pärisin, kus kawatsetakse 1.936.000 ära kasutada, kas on selles ka portfelli ministri kulud, siis läksid alles pahempoolsed marru, sõna enam ei antud ja tehti kohe lõpp, ning wõeti eelarwe I lugemisel wastu. (B. Eilman, stp.: Kas Teie ka praegu marus olete? L. Johanson, stp.: Kas mina portfelli ministri olen! Mürä. Hüüded. Juhataja helistab.) Waadake, nii oli tõesti lugu, aga et mina wõõraste wastuwõtmise kulude wastu oleksin rääkinud, seda ei ole olnud. Kui tulewad aga niisugused asjad, mis on Wabariigi Walitsusel ette näha, olgu siin külaliste wastuwõtmine, siis peaks Wabariigi Walitsus seda arwesse wõtma ja enne tulema Riigikogule ette ütleva, et waadake, meil on suured sündmused tulemas, andke meile raha. Mina nõuan aga, et härra Johanson peaks erapooletult siia astuma ja leian, et härra Johanson, kui koosoleku juhataja, ei ole mitte erapooletult wälja astunud informeerides Riigikogu mitte õieti rahaasjan-

duse komisjoni tegewusest. Mina tahan selle wastu wanematekogus kõige wäljemat protesti tõsta, et niimoodi wälja tullakse ja panen wäga imeks, et härra Johanson erapoolikult talitas ja mitte õige koosoleku juhataja ei ole. (Mürä. Wa-hel-hüüded.)

Juhataja **A. Rei**: Palun rahul!

K. Tonkman (põl.): Edasi ütles härra Johanson, et need süüid ei olewat, millepärast mina portfelli ministri küsimuse üles tõstsin. Kui süüid ei ole õigustatud, miks Teie siis nii äge olite. Igakord tulewad härra Johanson ja tema kaaslased ja ütlevad, näidates põllumeeste peale: „Waadake, Teie walitsete riiki.“ Kust wõtab härra Johanson need andmed, et põllumehed walitsewad riiki üksi. (J. Holberg, põl.: Üks põllumees maksab kolm pahempoolset. T. Kalbus, tõer.: Härra Tonkman, kas Riigikogu riiki walitseb!) Põllumehed ei ole Riigikogu weel kunagi enamuses olnud. Wabariigi Walitsuses ei ole ka põllumeestekogud enamuses olnud, mispärast waidlen kategooriliselt selle wastu, et kõik süüid, mis iganes on, põllumeeste kaela weeretatakse. Põllumehi on Riigikogus 26, teisi 74. Kõik otsused wõetakse wastu ja kõik seadused tehakse meie wastu. Näiteks eisel koosolekul wõeti wastu meie wastuseisemisel, kusjuures keskerakondadest 4—5 meie poolt hääletasid, hoolekandeseadus. Ja kui nüüd tullakse ja öeldakse, et põllumehed on selle seaduse teinud, kuidas on see siis kooskõlas. Riigikogu on ju see, kes Wabariigi Walitsuse ametisse kutsub ja ametist wabastab ja Riigikogu liigetel on need motiivid, mispärast walitsuse kriis tehakse.

Edasi tähendas härra Johanson, et kui mina ja minu mõtteosalised tahaksime portfelli ministri tegewust jälgida, siis peaksime meie terwe maa läbi sõitma ja kuulama, mis härra minister teeb. Mina arwan, et sarnaselt ei saa küsimuse peale waadata, see on kõrwalekaldumine otsekohest küsimusest. (M. Laarmann, põl.: Kelle kulu peal tuleks sõita?) Jah, tõsi, kelle kulul tuleks sõita? Härra minister sõidab riigi kulul, kui Riigikogu liikmed tahawad sõita, on neil siis wõimalus ka riigi kulul seda teha.

Edasi seisab härra Johanson'il wäga hästi meeles rukkiwikk.

Juhataja **A. Rei**: Härra Tonkman, Teil on weel ainult üks minut aega.

K. Tonkman (põl.): Ma lõpetan kohe. Rukis kaswab põllu peal ja kui ta walmib, saab sellest wiik. Rukkil on wäga terawad okkad, ja kui rukkiwiik põllumehe käes ja rukkiokkad pahemale poole, sotsialistide poole kalduwad, siis lõikawad wäga terawalt. (L. Johanson, stp.: Kas ta Teid ka lõikas kui pähe kukkus?)

E. Jonas (stp.): Juba mitmendat päewa kestab põllumeeste poolt kallaletungimine. Aga ei saa kindlaks teha, mis sihis see kallaletungimine ette wõetud, põllumehed ei ole seda awalikult öelnud. Awalikult wõetakse ainult sõna kord hoolekandeseaduse wastu, mille puhul peetakse pikki kõnesid ja mida maha materdatakse ning nüüd on mahategemisega jõutud lisaelarweni. Aga lisaelarwe on ometi kokku seatud Wabariigi Walitsuse poolt, kust ka teie esitajad osa wõtawad. Ei ole kuulda olnud, et teie esitajad walitsuses selle wastu oleksid waielnud. Järelikult kannate teie, parempoolsed, lisaelarwe eest samuti kaudset wastutust, nagu kõik teised rühmad, aga sellest hoolimata, et teie kuulute koalitsiooni rühmade hulka, peate end ülewal kui kõige äärmisem opositsiooni rühm. Öelge ometi, mida tahate teie sellega kätte saada? Tulge awalikuse ette, lööge kaardid lahti ja tõm-make maha oma maskid! Aga seda teie ei tee, ei julge weel teha! Kui põllumeeste esitajate kõnesid kuulata rahaasjanduse komisjonis, siis peaks iga inimene, kellel wähegi wastutus- ja süüdsustunnet on, punastama. Teie esitajad seal lihtsalt mõnitasid wäljast tulnud külaliste wastuwõtmise üle. Kuid ei lepitud weel sellega, waid mindi edasi. Ei mingisugustel põhjustel asuti korraga meie ridadest päritolewa minister Ast'i kallale. (Hulgalsed wahelhüüded, müra põllumeeste ridadest.) Kõik komisjoni liikmed mäletawad seda südamlikku wahekorda härra Luur'i ja härra Ipsberg'i wahel, kus nad otse pisarateni naersid härra Tonkman'i weriwaeste hirwituste üle, nii et watsad wabisesid. Ette ei toodud mitte mingisuguseid andmeid, ainult tuulest wõetud kahtlustuste peale oli rajatud terve kallaletungimine.

Lisaelarwet waadeldes küsiwad parempoolsed, kas selles ka portfelli ministri

summasid nõutakse. Ja härra Tonkman lisas juurde — mina olewat rahaasjanduse komisjonis ettepaneku teinud siis läbirääkimisi lõpetada, kui tema just selle küsimusega esinenud. See pole aga tõepoolest mitte nii. Minu arwates peaks kõigepealt iga parlamendi liige niiwõrd kirjaoskaja olema, et ta ise aru saab eelarwe nomenklatuurist ja eelarwest enesest. Lisaelarwe waidluseallose osa pealkiri on „Riigiwanem, portfelli minister ja riigikantselei“. Edasi on I osa, Riigiwanem, kus § 4. ette nähtud esituskulud. Järelikult ei saanud selle osa all portfelli ministri kulusid olla. Seega oli härra Tonkman'i järelepärimine täiesti asjata. Paljundatud eelarwe teisel leheküljel leiate jälle pealkirja „Riigiwanem, portfelli minister ja riigikantselei“, kuid mitte II osa — portfelli minister, waid III osa, kus riigikantselei kulud ette nähtud. Härra Tonkman, kui Teie tahate süweneda eelarwesse, siis peaksite Teie oskama eelarwe nomenklatuurist ja paragrahwidest seda wälja lugeda, mis seal on. Teile oleks siis ka selge olnud, et lisaelarwes mingisuguseid summasid portfelli ministri jaoks üles ei olnud wõetud. Kui mina komisjonis ettepaneku tegin läbirääkimised lõpetada, siis ainult sellepärast, et äärmuseni ära tüüdanud olid eietamised ja kerimised, millega härra Tonkman komisjoni aega wiitis. Samuti olid nad sisutud ja iga järgmine sõnawõtmine oli ainult eelmise korrutamise. Faktilise märkusena õiendan, et mina oma ettepanekut läbirääkimised lõpetada ei teinud mitte siis, kui härra Tonkman tähendatud küsimuse üles tõstis, waid pärast seda, kui riigikassa juhataja oli selgitanud kümnet kanti ülestõstetud küsimisi.

Juhataja **A. Rei**: Rkl. Jonas'el oli sõna järjekorras, mitte faktiliseks märkuseks.

Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Tonkman'il.

K. Tonkman (põl.): Faktilise märkusena pean weel kord tähendama, et see on laim, mis härra Jonas minu aadressil ette tõi...

Juhataja **A. Rei**: Härra Tonkman, mina palun mitte ebaparlamentlikke ütelusi tarwitada.

K. Tonkman (põl.): Aga ometi öeldi mulle, et mina weriwaene olen, ja selle peale ei tohi mina wastata.

Juhataja A. Rei: Teie isiku kohta ei kuulnud mina midagi, mis haawaw oleks olnud, küll aga Teie kõne kohta, mis öeldi weriwaene olewat. Mina ei luba ühtegi haawawat ütelist isiku kohta, aga isiku awalduste ja kõnede kohta pean ma lubama tähendusi teha.

K. Tonkman (põl.): Faktilise märkusena pean tähendama, et härra Jonas'e poolt ettetoodud väited minu kohta õiged ei ole. Mina ei ole rahaasjanduse komisjonis kunagi sarnaselt esinenud, nagu siin tõendada katsuti. Selleks on kindlad tunnistused olemas, nimelt teiste komisjoni liigete poolt. Mina küsisin asjalikult seletust ja igal komisjoni liikmel on õigus seletust nõuda, kui talle mõni küsimus selgusetu. Käesolew eelarwe anti komisjonis alles õhtul kätte, mispärast wõimalik ei olnud sellesse süweneda. Kui ma ettepaneku tegin lisaelarwet läbiwaatamiseks alamkomisjoni anda, sest lisaelarwes ei olnud selgust, lükati see tagasi. Mina ei ole kunagi esituskulude wastu olnud, waid nõudsin ainult selgust, kas ülekulutust oli wõi mitte. Mulle wastati, et ülekulutust ei olnud.

Juhataja A. Rei: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Luur'il. (Hulgalsed wähelehed. Naer.) Palun rahu.

J. Luur (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Faktilise märkusena pean mina tähendama, et juba mõnda aega mõnelt poolt katsutakse sihilikult siduda minu nime mitmesuguste nähtustega. Mina pean kõigekeerulisemalt kõik need sihilikud etteheited tagasi tõrjuma.

Juhataja A. Rei: Rkl. Luur, Teie wõite kõneleda faktilise märkuse piirides, kui Teil mõnda fakti õiendada on. Isiklikuks õiendamiseks wõite Teie sõna wõtta käesolewa päewakorra-punkti lõpul. Praegu palun aga faktilise märkuse piirides kõneleda.

J. Luur (krst.): Silmapilk! Mis puutub sellesse, et mina olla pisarateni naernud siis, kui lugupeetud Riigikogu liige härra Tonkman küsis, millal mõtleb härra portfelli minister sõita Riigikokku, siis pole see tõsi. Mina naersin rahaasjanduse komisjonis, nagu seda suurem jagu komisjoni liikmeid tegi, õieti ainult naeratasin selle peale (Naer.) kui rkl. härra Tonkman küsis, millal mõtleb sõita härra portfelli minister Riigikogusse ja kui

suured siis tema sõidukulud ja päewarahad on, siis oli see väga naljakas. (Wähelehed põllumeeste rühmast. — J. Wain, stp.: Ega ta jäneseana sõida, see on põllumeeste eriala. — A. Jürman, põl.: Mis Te ütlete? — J. Wain, stp.: Ma wõin tõendada, et üks põllumeeste rühma liige on jäneseana sõitnud.)

Juhataja A. Rei: Faktiliseks märkuseks on sõna härra portfelli ministril.

Portfelli minister K. Ast: Mõnele Riigikogu liikmele näib see imeplik olewat, et mina nii nagu teisedki ministrid oma ametsõitudel riigi kulul sõidan ja endale wastawad päewarahad wõtan. Ma kordan weel, et mina näen selles oma ameti ülesandeid, kui mina wastawa kutse järele kuskile kõnelema sõidan, ametlikult nagu minister, ja järelikult olen mina õigustatud siis ka päewaraha ja sõidukulu saama. Siis pean weel üttelema, ja see on minu faktiline märkus, et härrad Riigikogu liikmed ei ole ka põlanud minu sõidukulusid tarwitada. Mul on juhus olnud neid ühte wõi teise paika kõnelema sõidutada riiklikkudes huwides, ja nad on korralikult sisse kasseerinud oma sõidukulud ja päewarahad. Ka põllumeeste rühma liikmed on sisse kasseerinud arwete järele oma sõidukulud, kui mina neid kuskile olen saatnud kõnelema; kunni posthobuste kuludeni on nad kõik korralikult wastu wõtnud, nii et kui nad endal arwawad õiguse olewat päewaraha wõtta ja sõidukulude katmist nõuda, kuidas siis mina peaksin seda mitte tegema.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja K. Kornel: Mina pean sellele väga elawale mõtteawaldusele väga kahwatu lõpu tegema ja jääma nendesse piiridesse, mis aruandjale kohustawad on. Kõigepealt pean mina tähendama, et mina ei saa wastata härra Tonkman'i küsimiste peale, mis ta üles seab sellepärast, et portfelli ministri kulud ei ole siia eelarwesse üles wõetud. Seda sain ma Teile selgeks teha, olgugi et Teiega väga raske on waielda. Juba komisjonis ütlesin ma Teile, härra Tonkman, et käesolewas lisaelarwes on ka summasid, mis juba wälja antud. Neid tuleb lubada. Ma mõtlen siin Riigiwanema esitussummasid. Komisjonis sel-

gitati see asi ära lihtsalt arwude kokkuarwamisega. (K. Tonkman'i, põl.: wahel hüüe.) Kõigil komisjoni liigetel oli asi selge, wälja arwatud härra Tonkman, sest on inimesi, kellele wäga raske on ka kõige selgemat asja selgeks teha. (Naer.) Seda kokkuarwamist siin uuesti kordama hakata oleks lõppudelõpuks asjata töö, sest on ju selge, et härra Tonkman ka pärast seda niisama kangekaelselt oma küsimust kordaks. Loodan siiski, et nüüd ka härra Tonkman'ile see asi selge on. (M. Laarman, põl.: Palun enam aegamööda rääkida, siis saame kõik aru.) Mina ei ole mitte selle juures süüdi, kui igaihe pea küllalt tarwiliku kiirusega ei tööta. (Naer.) Kui waatame esitatud eelarwet, siis leiame, et siin ühtegi sarnast summat ei ole, mida härra Tonkman'i moodi kurjasti hukka wõiksimisest mõista, järelikult on need suured rääkimised osalt täiesti asjata. Siin on 10 miljonit wõetud wangide toitmiseks ja see on paratamatu wäljaminek, sest wangide toidunorm on seaduslikult kindlaks määratud. Sennikaua kui meil makswates seadustes muudatusi ette ei wõeta, sennikaua saab meil olema wahialuseid, ja sennikaua peame meie neid wahialuseid ülewal pidama ja neid toidma, ning selle peale lähebki 10 miljonit. Peale selle langeb sõjaministeeriumi eelarwe-osasse kolm miljonit. Selle wastu komisjonis keegi ei waiel-

nud. Jääb järele ainult esituskulu 2 miljonit, ja sellega kokku tulebki 15 miljonit wälja. Mis siin weel kogu eelarwest järele jääb? Igatahes usun mina, et meil kõigil on tunne, et siin on tegemist kulddega, mille paratamatuse juures kahtlust ei ole. See oleks nüüd oieti wastuseks härra Tonkman'ile.

Härra Uibopuu'le pean ma ainult ühte ütlemä ja nimelt, et need asjaolud, mis härra Uibopuu siin esitas, nimelt et Wabaduse Ristid on halwasti walmistatud ja et nende walmistamisel wahekasu wõetakse, rahaasjanduse komisjonile mitte teatawad ei olnud.

Jään oma ennetehud ettepaneku juurde ja panen ette riigi 1925. aasta lisaelarwe nr. 1 I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Rei:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on riigi 1925. aasta lisaelarwe nr. 1 I lugemisel wastu wõetud.

Komisjoni aruandja poolt on ettepanek tehtud I ja II lugemise wahel kodukorras ettenähtud 3-päewasest waheajast loobuda. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada.) On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**